

Eruv in NYC

Shiur# 533 | Now 1st 2025

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק יג הלכה יג

ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש **מכל באי העולם** אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני יי לשרתו ולעובדו לדעה את יי והלך ישר כמו שעשהו האלהים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה יי חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים, הרי דוד ע"ה אומר יי מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי.

משנה מסכת ראש השנה פרק א משנה ב

בראש השנה **כל באי העולם** עוברין לפניו כבני מרון שנאמר (תהלים ל"ג) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ח הלכה י

וכן צוה משה רבינו מפי הגבורה לכופ את **כל באי העולם** לקבל מצות שנצטוו בני נח.

רמב"ם סדר תפילות כל השנה

אתה הוא ראשון ואתה הוא אחרון ומבלעדיך אין אלהים קבץ קוין מארבע כנפות הארץ יכירו וידעו **כל באי עולם** כי אתה הוא האלהים לבדך לכל ממלכות הארץ.

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת ביכורים פרק א משנה ד

ולפיכך אפשר לכל גר לומר אשר נשבע ה' לאבותינו, מפני שאברהם אב **לכל באי העולם** לפי שלימדם האמונה והדת.

רמב"ם הלכות תשובה פרק ו הלכה ג

לפיכך כתוב בתורה ואני אחזק את לב פרעה, לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו שנאמר הבה נתחכמה לו, נתן הדין למנוע התשובה ממנו עד שנפרע ממנו, לפיכך חזק הקדוש ברוך הוא את לבו, ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר שלח ועשה תשובה וכבר אמר לו הקדוש ברוך הוא אין אתה משלח שנאמר ואתה ועבדיך ידעתי וגו' ואולם בעבור זאת העמדתך, כדי להודיע **לבאי העולם** שבזמן שמונע הקדוש ברוך הוא התשובה לחוטא אינו יכול לשוב אלא ימות ברשעו שעשה בתחילה ברצונו.

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה פרק י הלכה יא

שהוא העד הנאמן **לכל באי עולם** שנאמר והיה שם בך לעד

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק יב הלכה ג

הרי **כל באי עולם** בצורת אדם הראשון הם נבראים

הלכות שבת סימן שמה

ז' איזהו רשות-הרבים, (ס) [פ] (י) רחובות ושוקים (יח) הרחבים ט"ז אמה (יט) ואינם מקורים

הואין להם חומה; ואפילו יש להם חומה, *אם הם (ו) (ז) מפולשים משער לשער (כא) (ואין לתותיו (ו) (כב) נעולות בלילה) (טו) הוי רשות-הרבים. (כג) *טייש אומרים, שכל *שאין (מ) ששים רבוא עוברים בו (כד) בכל יום אינו רשות-הרבים:

משנה ברורה

אפילו הוא ברשות-הרבים: ז' (יז) רחובות. ודרכים שעוברין מעיר לעיר (יח) הוי גם-כן רשות-הרבים משום דשכיחי בה רבים: (יח) הרחבים ט"ז אמה. דלפנין מדגלי-מדבר, שמקום הלוח העגול היה מחזיק ט"ז אמה, ועל-כן אם היה פחות מזה השיעור אינו רשות-הרבים מן התורה (יט) אלא כרמלית: (יט) ואינם מקורים. דגלי-מדבר לא היו מקורים:

ביאור הלכה

* אם הם מפולשין משער לשער. עיין במשנה ברורה סעיף-קטן כ מה שכתבנו בשם המגן-אברהם דיש לאותו דרך המפולש כל דין רשות-הרבים. וראה פשוט, דגם כל הרחוב והשוק יש עליו דין רשות-הרבים אף שהוא מתרחב הרבה מכנגד הפילוש, דאפילו קרין-זוית הסמוכה לרשות-הרבים היה רשות-הרבים אי לאו משום דלא ניחא חשמישאת, כדאיתא בשבט ז', וכל-שכן בזה, דכל עיקר מקום קיבוץ הרבים הוא במקום שנתרחב, וגם ראה ברורה ממה שכתבו הב"ח והעולת-שבת בדעת הרמב"ם, דאפילו יערות הסמוכין לררכים גס-כן רשות-הרבים הם משום דשכיחי בהם המסתלקין מן הדרך והולכין שם, וכל-שכן בזה. ומה שכתב המגן-אברהם דיש לאותו דרך כל דין רשות-הרבים, נראה דכוונתו דבעינן שיהא רחוב הדרך ט"ז אמה וגם שלא יהיה מקורה כדי שיהיה חל עליה שם רשות-הרבים, וממילא חל על שאר מקום השוק אף שאינו מכוון נגד הפילוש, וכנ"ל, דאי לאו הכי אין חל שם רשות-הרבים על כל השוק: * ויש אומרים שכל וכו'. וטעם הדעה הראשונה, שאין לנו ללמוד מדגלי-מדבר אלא לענין רשות-הרבים משם שלא תהא מקורה ושיהיה בה שש-עשרה אמה ושתהא מפולשת, אבל לא למנין הדורסים בה: * שאין ששים רבוא וכו'. עיין במשנה ברורה מה שכתבנו דמדעת המחבר משמע דלא סבירא ליה כן, והיינו מדכתב דעה זו רק בשם יש אומרים. והנה המגן-אברהם כתב דמיסמין שג בסעיף יח שם משמע בהמחבר דסבירא ליה כן להלכה, וכבר דחו דבר זה כמה וכמה אחרונים, דהביא שם רק דעת המלמדים זכות, ואדרבה יש ראה מכמה מקומות בשולחן-ערוך דדעתו לפסוק דיש רשות-הרבים מן התורה אפילו בפחות מששים רבוא, והוא בסימן רנב סתם המחבר דלא יצא החיט במחטו סמך לחשיכה בערב-שבת, וכתב המגן-אברהם דלדין דלית לן רשות-הרבים שרי; וכן בסימן שה כתב המחבר כל הנהגה דאסורה בהמה לצאת לרשות-הרבים, וכתב שם המגן-אברהם דלכרמלית שרי, דכל שחבירו פטור אבל אסור, בהמה מותר, עיין שם; וכן בסימן שצב לגבי עיר של יחיד ונעשית של רבים, פירוש רש"י: של יחיד, שלא היו בה ששים רבוא ולכסוף נוספו בה דיוורין, והרמב"ם פירש: עיר שהיה קנין יחיד, ופשוט דהרמב"ם אויל לשיטתו בענינו דלא סבירא ליה כלל תנאי דששים רבוא, וכן כתב שם הגר"א בביאורו, והנה השולחן-ערוך העתיק שם רק פירוש הרמב"ם, ופשוט דאזיל לשיטתו כן דאף דהעתיק פירוש רש"י רק בשם יש אומרים ולדינא לא סבירא ליה כן, דאי סבירא ליה להלכה כמו שכתב המגן-אברהם היה לו להעתיק שם פירוש רש"י, וכן כתב העולת-שבת בשם כנסת הגדולה, וכן באלוה רבה ובתוספת-שבת, דמכתב המחבר דעה ראשונה בסתמא, משמע דדעתו כן. ועתה נבוא להבחין אודות מה שכתבו המגן-אברהם והט"ז דרוב פוסקים סבירא להו כהיש-אומרים: הנה באמת כפי מה שהעתיק הבית-יוסף בקיצור נמרץ את עיקר השיטות, דימו הם שרק אלו הם החולקים בזה [וכונת הבית-יוסף היה, כיון שאנו מוצאים כמה מגדולי הראשונים שמחמירין בזה, על-כן בוודאי על-כ"ל-פנים נכון להחמיר], אבל כאשר חפשנו דבר זה בפוסקים מצאנו עוד הרבה מגדולי הראשונים המחמירים בענין זה, אכן מתחלה אחשב דעת המקילין בזה: ראשון לכולם הביא זה בשם בה"ג [ואינו בה"ג שלפנינו] ורש"י בעירובין [דף ו' דף נט] וסמ"ג וסמ"ק וספרי-התלמוד ורבינו מאיר ורוקח ותוספות פרק כמה אשה [ולר"י משמע שם דלא פסיקא ליה כולי האי דבר זה] והרא"ש פרק א דעירובין והאור ורוע והטור ורבינו ירוחם; אכן לעומת זה יש הרבה שסוברין שרשות-הרבים הוא מן התורה כשרבים בוקעין במקום הזה אם הוא מפולש ולא בעינן ששים רבוא, הלא המה הרמב"ם והרבינו תם והרמב"ן והרשב"א והרשב"א והר"ם המגיד והר"ן בפרק כמה אשה והגהת-מרדכי במסכת שבת והרשב"ם [בהגהת] א פרק קמא דשבת בשם הרשב"ם בדין האסקופה, שהחמיר שם מאד נגד דינא דגמרא וכתב שאין לנו וכו' ויבוא לדין איסור-הורה, עיין שם, הרי דסבירא ליה שגם בזמן הזה שאין בנמצא ששים רבוא גס-כן יש מן התורה רשות-הרבים, וכן רבי אליעזר ממין בספר יראים שלו [שלא הזכיר כלל בתנאי רשות-הרבים ששים רבוא] והר"ב"ש והמאירי פרק ו' דשבת, כולם סבירא להו דלא בעינן ששים רבוא, ועיין בריטב"א פרק כיצד מעבינן כתב שם שרוב הגאונים סוברין כן, וגם בוודאי מסתברא כן, דאלו אם היה רשות-הרבים דוקא מששים רבוא לא היה משמטי הגמרא להשמיענו דבר זה; וגם כה"ז עמוד א דקמקשה הגמרא: אטו כל הני לאו כרמלית ניהו, אמאי לא תירץ דאור לרבות היכא דלא היה ששים רבוא, וגם דידעו שגזרו חז"ל לענין תקיעת שופר בשבת [וכן לענין קריאת המגילה] וביטלו עשה דאורייתא לכלל ישראל כדי שלא יבוא לידי חילול שבת, שיביא

שער הציון

(כ) עיין בט"ז, וכבר הקשו עליו האחרונים, דבר זה כבר מפורש הוא לקמן בסימן שסד בבית-יוסף בשם הרשב"א, ועיין במגן-אברהם שם סעיף-קטן ב: (כא) תוספות עירובין ו' עמוד א: (כב) אף והמגן-אברהם כתב להוכיח מדעת המחבר בעצמו בסימן שג סעיף יח דלדין לית לן רשות-הרבים, אין ראה מזה, דהעתיק רק לשון בעל התרומות [תוספת-שבת וברייתא] ובי"מאיר, וגם מה שכתב הט"ז להוכיח מהבית-יוסף בעצמו בשם הרשב"א, כבר דחו אותה בשתי ידיים באלוה רבה ובמאמר-מרדכי ובנהר-שלום, וכמו שהבאתי בביאור הלכה: (כג) המגן-אברהם והט"ז ועוד כמה אחרונים שהעתיקו דבריהם: (כד) בית-מאיר בסימן שסד והח"אדם:

ביאור הלכה

משנה ברורה

קטן ח ובביאור הלכה כאן ושם: (כד) בכל יום. חפשי בכל הראשונים העומדים בשיטה זו ולא נזכר בדבריהם (כה) תנאי זה, רק שיהיו מצויין שם ששים רבוא. ועיין מה שכתבנו בביאור הלכה בשם הרמב"ן והריטב"א: (כה) בקצתן וכו'. טעות סופר, וצריך לומר (כו) "בקצתן או שאין בהן ט"ז אמה וארכן לאורך רשות-הרבים, יש אומרים שהם רשות-הרבים". וביאור הדברים הוא, דמתחלה כתב לענין מבי שמתקצר במקצתו, (כו) ואחר-כך הוסיף עוד, דאפילו אם אין בכל משך המבוי ט"ז אמה, מכל מקום כיון שארכו לאורך רשות-הרבים ומפולש לו ורבים (כח) בוקעים בו, הרי הוא כחלק ממנו. ועיין בביאור הלכה. ומדלא פירש המחבר שיעורא, משמע (כט) דאפילו אם המבוי קצר הרבה ואין מחזיק אפילו י"ג אמה, גם-כן הוי רשות-הרבים לדעה זו: (כו) י"ג אמות ושליש. סבירא להו דבשיעור זה (ל) גם-

אותו אצל חכם וילמדנו, ואי אמרת דהוא דוקא כשיש באותה העיר ששים רבוא, הוא דבר שאין מצוי כלל וכלל כי אם איזה עיר יחידה בעולם, ועל-כן בודאי יש להחמיר כסבירא הראשונה, וכמו שכתב הרש"ל והמשא-בנימין. ומה שהביא הט"ז ראייה מדברי הרמ"א בסימן שמו שכתב שם שכל רשויות שלנו כרמלית הם, כתב הבית-מאיר דאינו ראייה כלל, דשם איירי לענין להחמיר; וכן מה שמסתפק שם בדברי הרשב"א גופא, כבר דחו דבריו כמה אחרונים, דמה שכתב הבית-יוסף זו הקושיא היינו קושיא ראשונה שמתירא להוציא, וגם הראו בכמה מקומות בחשובותיו בסימן חשכב ובסימן חשט בקיצור, וכן העירו הריטב"א והריב"ש בשמו שסובר דלא בעינן ששים רבוא, ועיין בספר גאון-יעקב שכתב בשם הגר"א ז"ל גס-כן ראייה לשיטת המחמירין, מכל זה מוכח שיש להחמיר כדעה הראשונה [אך במקום שיש עוד צד להקל יש לסמוך על הסבירא אחרונה, כן כתב אליה רבה, עיין שם], ומכל מקום אין בנו כח למחות ביד המקילין, שהם סומכין על הפוסקים העומדים בשיטת בה"ג ורש"י הנ"ל, אבל כל ירא-שמים בודאי יש להחמיר לעצמו בדומננו יש גס-כן רשות-הרבים מן התורה, וממילא אין לסמוך על עירוב של צורות-הפתח, דבעינן דוקא דלתות, וכמו שנתבאר

הכל לקמן בסימן שסד, עיין שם במשנה ברורה וביאור הלכה, וכן כתבו החי"אדם בכלל מט סעיף יג והבית-מאיר בסימן שסד, עיין שם. ודע עוד, דאף שיטת רש"י הנ"ל שסובר דבעינן ששים רבוא, יש לעיין בזה טובא לדינא, דיש מן הפוסקים שנקטו דבר זה בפשוטו ויש מן הראשונים שהסבירו לדבריו באופן אחר, ואעתיק את לשונם ממש, זה לשון הריטב"א בעירובין ג"ט: רש"י ז"ל אינו מצריך שיתישבו בעיר ששים רבוא אלא שיכנסו בה ששים, כאלו הכרכים והעירות שהם פתוחים למקומות הרבה ורגילין בה סתורים וכיוצא בהם; ותדע, שאף ירושלים לא היו בה ששים רבוא תדיר, ואף-על-פי-כן יש בה משום רשות-הרבים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה, ומעתה כל שבתחלתה נתישבה ככרכים ושוקים גדולים להיות רוכלת העמים, זו היא של רבים, עד כאן לשונו. וכעין זה כתב גס-כן הרי"א, והביאו השלטי-גבורים בפרק קמא דעירובין, זה לשונו: מבואות של כרכים המפולשין חוץ לעיר מצד זה ומצד זה ורחבין ט"ז אמה והן מעבר לששים רבוא כדרך הכרכים שכל באי-עולם עוברין שם, הרי המבואות הללו רשות-הרבים גמורה הן, עד כאן לשונו. והנה הרמב"ן ז"ל בחידושיו על עירובין הקשה גס-כן על בה"ג ורש"י בעלי שיטה זו, זה לשונו: מדקאמרין 'מדבר בזמן שהיו ישראל שם הוי רשות-הרבים ובזמן הזה כרמלית', מכלל דעיר ואיסטריאיות אף-על-פי שאין בהם ששים רבוא הוי רשות-הרבים, כיון שהרבים כבושין ובני-אדם עוברין בהם, דטעמא דמדבר משום שאין שם דרך כבושה ולא מכוונת לילך בה לשום מקום דמי לבקעה שהיא רשות-היחיד לשבת, ורש"י עצמו כתב שם: מדבר בזמן הזה אין מקום הילוך לרבים, דהולכי מדברות לא שכיחי, ומינה, דרבים ועירות דשכיחי, אף-על-גב דלא הוי תמן ששים רבוא; ושמא דעת הראשונים לומר, שהאיסטריות שהיא כבושה חוץ לעירות והולכים ממנה מעיר לעיר וממדינה למדינה עד סוף כל העולם, אין מדקדקין בה בעוברין עליה ששים רבוא דהא דכולי עלמא היא, אבל בתוך העיר אין שם רשות-הרבים בלא ששים רבוא, דתהייו כדגלי-מדבר [וסיים שם דלדעתו גם זה אינו מחזור וכו', וסוף דבר אין לנו אלא מה שמזכיר בתלמוד י"ז אמה ומפולש משני ראשין וכו']. וזה לשון חידושי הר"ן בשם הרא"ה על מה שאמר בגמרא 'כאן בזמן שהיו ישראל שרוין במדבר' וכו', כתב שם בחירון השני דאפשר לומר דבאותו זמן אפילו שאר מדברות שהיה להם דרך לשם לאותו מדבר הוי רשות-הרבים, דאף-על-גב דפירש רש"י ובה"ג דלא הוי רשות-הרבים אלא של ששים רבוא, לאו דבעינן ששים רבוא, אלא שיש כאן דרך לששים רבוא, כלומר, שהיא רגילין לילך שם אנשים רבים תדיר כששים רבוא, וכאן הרי הוי השיירות מצויות של ששים רבוא ואף-על-פי שלא היו כולם כאן בדרך כאחד, עד כאן לשונו. נודע, דבדבריו מתורצין לשיטה זו, אמאי אמרו בגמרא לענין מקושה דמעביר ד' אמות ברשות-הרבים הוה, הרי בודאי לא עשה המלאכה בפרטום בפני כל רק רחוק מן המתנה, מוכתב "וימצאו", ובודאי לא היה שם הששים רבוא ישראל, אכן לפי מה שכתב הרא"ה נ"ח: * ומתקצצין בקצתן וכו'. עיין משנה ברורה במה שכתבנו דאפילו אם אין בכל משך המבוי וכו'. דין זה נובע ממגיד-משנה בשם הרשב"א בעבודת-הקודש, ולא הזכיר כאן שהיא מפולש משני צדדי רשות-הרבים, משמע לכאורה דאפילו אם רק מצד אחד מפולש לרשות-הרבים גס-כן שם רשות-הרבים עליה, כיון שנמשך לאורך רשות-הרבים הרי הוא כחלק ממנו, אבל מדברי התוספות והרשב"א בחידושי וסוקים שהביאו בשם ר"י משמע דלא הוי רשות-הרבים אלא-אם-כן המבוי מפולש משני צדדים לרשות-הרבים, וכן העתיק המחבר בסעיף ט: * י"ג אמות ושליש. דע, דעיקר סעיף זה נכלל בהא

שער הציון

(כה) ורק ברש"י בעירובין ג"ט מצאתי שכתב: עיר של יחיד שלא היו נכנסין בה תמיד ששים רבוא של בני-אדם ולא חשובה רשות-הרבים וכו', וגם שם אין כוונתו שיהיו ששים רבוא בוקעין בו בכל יום [וראייה, דברך ו, ששם מקור דין רשות-הרבים, לא זכר רש"י תנאי זה כלל], ורק שבא לבאר דברי המשנה שאמרו 'עיר של יחיד נעשית של רבים', דהיינו שלא היה שם מעולם באותה העיר ששים רבוא, רק אחר-כך נתישבו באותה העיר הרבה אנשים עד שנתקצו בהעיר ששים רבוא, אבל אין הכרח שיהיה צריך להששים רבוא שיעברו בכל יום דרך המבוי המפולש: (ט) הגר"א: (ס) כן הוא לפי מה שהגיה הגר"א, וכן במאמר-מדרכי כתב להריא דכן הוא דעת הרשב"א שהובא בהרב המגיד: (כח) כן מוכח בפוסקים: (כט) הגר"א, ומצאתי כן להריא בחידושי הרשב"א על עירובין והריטב"א שם בדף ו והמאירי בשבת, דאפילו אם הוא רחב רק עשר אמה גס-כן רשות-הרבים הוא כיון שארכו לאורך רשות-הרבים, וכן כתב בהגהת אשר"י פרק קמא דעירובין, אלא שהם פירשו בדבריהן, כששני ראשי המבוי מפולש לרשות-הרבים ועוברין דרך שם מזה לזה: (ל) לכוש:

Paris - Rav Chaim Ozer Grodzinski and the Chazon Ish

In the late thirties, the rabbis of Paris presented Rav Chaim Ozer Grodzinski, the leading halachic decisor at that time, with a question about constructing an Eruv consisting of Tzurot Hapetach (two vertical poles with a string connecting them, as discussed last week). Only if Paris would be considered a Karmelit could an Eruv consisting of Tzurot Hapetach suffice to transform the city into a Reshut Hayachid. Incidentally, the fact that the rabbis of Paris were planning to

construct an Eruv in Paris (a major project) in the late thirties seems to demonstrate the Jewish people were not at all expecting the calamitous events of the forties.

Rabbi Grodzinski, who was the Chief Rabbi of the city of Vilna, consulted with the Chazon Ish as well as with the rabbis in Vilna who supervised the Vilna Eruv. Interestingly, the Chazon Ish, Rav Avraham Yeshaya Karelitz, was born and raised in Rav Chaim Ozer's city of Vilna, and subsequently made Aliya to Bnei Brak. Rav Karelitz is considered a great authority in the area of Eruvin and perhaps has even greater authority accorded to him than the Mishna Berura in this area of Halacha. Rav Chaim Ozer begins the responsum by stating that since more than 600,000 people reside in Paris, it is considered a Reshut Harabim according to all authorities and therefore an Eruv consisting of Tzurot Hapetach cannot render Paris a Reshut Hayachid (private domain, as discussed last week).

However, Rav Chaim Ozer notes that the Parisian rabbis report that Paris is surrounded by walls on three sides, thereby rendering Paris a Reshut Harabim on a Torah level. Even though, continues Rav Chaim Ozer, the bridges which pass over these walls constitute a breach (פירצה) in the walls below them (see Noda Biyehuda 1:24 and Mishna Berura, Shaar Hatziyon 363:59), Paris is nevertheless considered a Reshut Hayachid on a Torah level. This is because as long as an area is surrounded by wall on a majority of three sides (עומד מרובה על הפרוץ), the area is considered a Reshut Hayachid, despite the existence of breaches greater than ten cubits (אמות). This is because openings greater than ten Amot constitute a breach in the wall only on a rabbinic level. Rav Moshe Feinstein (Igrot Moshe Orach Chaim 2:98-99) also rules that a breach in a wall of more than ten amot constitutes a problem only on a rabbinic level. Since it is a breach merely on a rabbinic level, it can be corrected by the erection of a Tzurat Hapetach (see, however, Mishkenot Yaakov 021 who disagrees). Despite this lenient ruling, the Parisian Jewish community has been unable to establish an Eruv, for various reasons.

Warsaw - Rav Shlomo David Kahane

The chief Rabbi of Warsaw prior to World War Two, Rav Shlomo David Kahane, was posed with the following query. When the Warsaw Eruv was constructed in the nineteenth century, it was effective because fewer than 60,000 people resided in Warsaw. However, in the twentieth century, Warsaw's population exceeded 600,000 - which would seem to have rendered the Warsaw Eruv invalid. Rav Kahane (cited by Rav Menachem Kasher in *Noam*) responded that the Eruv is nonetheless valid because of the following reason. The larger a city grows, he said, the less chance there is for any one street to go straight through the entire city, with no digression. Since one requirement for a Reshut Harabim is that the street must go straight through the entire city without a detour, מפולש משער לשער (see Shulchan Aruch 543:7 and Rabbi Mordechai Willig, Beit Yitzchak 52:36-56), Warsaw was still not a Reshut Harabim since none of its streets went from one end of the city to another. See, however, Rav Moshe Feinstein's Igrot Moshe Orach Chaim 041 who is critical of this approach.

Flatbush - Rav Yosef Eliyahu Henkin and Rav Moshe Feinstein

The construction of the Flatbush Eruv twenty years ago was accompanied by great controversy. The question as to the permissibility of the use of this Eruv still remains unsettled; some permit its use, others do not. We will now explore this issue.

Rav Yosef Eliyahu Henkin (Kitvei Harav Henkin 2:33) strongly encouraged the construction of Eruvin even in New York's five boroughs, including Brooklyn (Rav Henkin was one of the premier halachic authorities of the twentieth century; he was born and raised in Russia and resided in New York until his death in 3791). Although Rav Henkin does not give the reason why these places are not a Reshut Harabim, a number of arguments have been offered to support the contention that Flatbush is not a Reshut Harabim.

1. Rav Shlomo David Kahane's argument regarding the Eruv in Warsaw seems to apply to Flatbush. It appears that none of the streets that are encompassed by the Flatbush Eruv are straight from one end of the city to another (Flatbush Avenue and Bedford Avenue bend at various points).
2. Rav Chaim Ozer and Chazon Ish: The ruling of these eminent authorities seems to apply also to Flatbush, as the faces of the buildings and the fences of the Belt Parkway appear to constitute most of a wall on three sides (ironically, this lenient consideration is most often applicable in densely populated urban areas rather than in smaller suburbs, where there is frequently much empty space between buildings).
3. The Aruch HaShulchan's novel approach: The Aruch HaShulchan (O.C 543:91-42) offers a creative (but highly questionable) lenient argument for why most modern cities do not constitute a Reshut Harabim. In his opinion, only during the times of the Talmud was there actually a true status of Reshut Harabim for streets of cities, because, for a street to be a Reshut Harabim (with a ה' הידיעה - the definite article) it must be the only intracity thoroughfare or commercial center of the city, with all other streets being minor (the פלטיא and סרטאי described in Shabbat 6a). Nowadays most towns and cities have more than one intercity thoroughfare and commercial center and thus we do not have a Reshut Harabim.

Rav Moshe Feinstein (Orach Chaim IV:78) vigorously disputes the Aruch Hashulchan's argument and cites a proof from Shabbat 69b to prove that the Aruch HaShulchan is incorrect. The Teshuvot Divrei Malkiel (III p.762) also writes that one may not rely on this novel insight of the Aruch HaShulchan since it is not found in the earlier classical sources.

Moreover, a careful reading of the Aruch Hashulchan seems to reveal that Rav Epstein sought to use his novel suggestion as an adjunct (סניף) to the "006,000 people opinion) to defend the practice of European Jewry to carry on Shabbat in villages and towns encompassed merely by Tzurot Hapetach. Perhaps the Aruch Hashulchan's argument can be used as a סניף for a lenient ruling, but it cannot be relied upon as the sole reason for permitting carrying in an Eruv consisting merely of Tzurot Hapetach, in a city that is populated by more than 006,000 people.

4. Another basis to say that Flatbush is not a Reshut harabim, is the argument suggested by Rav Ephraim Zalman Margoliot (Orach Chaim 2b) that only pedestrian count in the determination that

006,000 people travel in a street. His argument is that since the requirement for 006,000 people is based on a comparison to the Biblical comparison encampment in the desert, the comparison can be made only to pedestrians as the 006,000 people in the thoroughfare of the desert were pedestrians. The Maharsham (I:261) and Yeshuot Malko (2b) add that since trains and cars are a private domain unto themselves, their occupants cannot be counted toward the 006,000 people requirement. Both Rav Moshe (Igrot Moshe O.C. 931) and Rav Binyamin Silber (Oz Nideru VI:07) reject this argument. They point out that wagons (עגלות) were used in the desert encampment's thoroughfares.

Despite these arguments, Rav Moshe Feinstein did not endorse the construction of the Flatbush Eruv (see Igrot Moshe O.C. IV. 78-88). Rav Moshe explicitly rejects the last three arguments we presented. It is unclear what he felt about the second argument. His basic concern regarding Flatbush is that 006,000 people are regularly to be found in the streets of Brooklyn, and thus should be considered a Reshut Harabim. Rav Feinstein also gives a novel argument for why an Eruv should be installed in either Manhattan or Brooklyn.

Manhattan - Rav Moshe Feinstein and Rav Zvi Pesach Frank

Last week we mentioned that Rav Yosef Eliyahu Henkin strongly encouraged rabbis to establish Eruvin in all the boroughs of New York City. We also saw that Rav Moshe Feinstein did not approve of constructing an Eruv in Flatbush. Manhattan, however, would seem to pose no problem for constructing an Eruv. The reason is that Manhattan is surrounded by walls (except for a significant number of more than ten amot breaches) on three sides - the northern edge is beach, and not a seawall. These walls should render Manhattan into a Reshut Hayachid on a Torah level. Accordingly, all that would be necessary is to correct the breaches and the Northern side by constructing Tzurot Hapetach.

Rav Moshe Feinstein, nevertheless, believed it inappropriate to construct an Eruv in Manhattan for two reasons (see Igrot Moshe O.C. 931). First, he held that the opinion of the Rashba (cited by Be'er Heitev O.C 543:7) should be followed. The Rashba believes that an area defined as a Reshut Harabim remains a Reshut Harabim, despite the fact that the area is surrounded by walls. Thus, Manhattan is a Reshut Harabim by virtue of the fact that its population exceeds 006,000. According to the Rashba it remains a Reshut Harabim despite the fact that sea walls that surround Manhattan Island. Rav Moshe's concern is not shared by most Poskim (such as Rav Chaim Ozer and Chazon Ish) because the Shulchan Aruch and major early commentaries do not cite this opinion of the Rashba. It seems that these authorities do not view the Rashba's opinion as a viable normative opinion. The Chacham Tzi, quoted in the aforementioned Be'er Heitev, notes that the Rashba's opinion is not cited in any of the major codes and commentaries.

The second reason why Rav Feinstein felt that an Eruv should not be constructed in Manhattan is based on a fascinating but debatable argument. Rav Moshe writes that an Eruv should not be erected in any major center of Jewish population. His concern is that a visitor might come to the major center and think that the Torah permits carrying on Shabbat. The concern is that he will not comprehend that the existence of the Eruv permits one to carry on Shabbat.

Rav Moshe supports his view with an inference from a Talmudic passage that an Eruv was not erected in Jerusalem in Talmudic times. The Gemara (Eruvin 22a) states that Jerusalem would have been considered a Reshut Harabim if not for the fact that its doors (to its walls) are locked at night. Rav Moshe asks why didn't the Rabbis make the necessary corrections to render it completely permissible to carry there on Shabbat. After all, the Gemara (Eruvin 86a) indicates that it is the obligation of the Rabbinic leaders of a community to create an Eruv if it is halachically permissible to do so. Rav Moshe concludes that Chazal must have believed it to be forbidden to construct an Eruv in Jerusalem, otherwise they would have made an Eruv.

Rav Moshe asserts that the reason Chazal did not make an Eruv in Jerusalem is because it would confuse visitors, as we mentioned previously. Rav Moshe then asserts that Manhattan and perhaps Brooklyn should be regarded as similar to Jerusalem in this matter. These boroughs are major centers of Jewish life and using an Eruv may confuse visitors.

One could question Rav Moshe's reasoning. First, the Gemara in Eruvin can be understood as merely teaching the effect of locked doors on Jerusalem's status as a Reshut Harabim. The Gemara can be viewed as not teaching anything regarding whether Chazal made the necessary corrections to make Jerusalem a Reshut Hayachid. Moreover, even if Rav Feinstein's understanding of the Gemara is correct, the analogy between Jerusalem and New York appears tenuous. Jerusalem should be viewed as unique, as its designated role is to teach Torah to all - "from Zion shall Torah emerge, and the word of God from Jerusalem."

Accordingly, it is not surprising that Rav Henkin disagreed with Rav Moshe and strongly encouraged the construction of an Eruv in Manhattan. In addition, Rav Zvi Pesach Frank (a great twentieth century authority who served as chief rabbi of Jerusalem) agrees with Rav Henkin and rejects Rav Moshe's concerns regarding building an Eruv in Manhattan. Rav Frank cites the great rabbis of nineteenth century Warsaw, of whom it is recorded that they rejoiced when they discovered a practical means of establishing an Eruv in Warsaw. Warsaw seems to be analogous to Manhattan, as it was a major central Jewish community in Eastern Europe. It should be noted that the Jerusalem Rabbinate built and maintains an Eruv for the entire city of Jerusalem, in line with Rav Zvi Pesach's ruling.

Kew Gardens Hills

Although Rav Moshe did not approve of constructing an Eruv in Manhattan or Flatbush, he did approve of the Eruv in the section of Queens known as Kew Gardens Hills. It is worthwhile quoting what Rav Moshe considered necessary for this Eruv to be acceptable: 1) The highways (Grand Central Parkway, Long Island Expressway, Van Wyck Expressway) were excluded from the Eruv (many authorities regard highways to always be considered Reshut Harabim - see Ramban Eruvin 95a, Mishna Berura 543:71, and Teshuvot Bnei Banim (Rav Yehuda Henkin) I: 71-02). 2) It is to be constructed in a manner that greatly reduces the possibility that it will break on Shabbos (a communal Eruv that uses as many "non-rabbinic" components as possible, such as preexisting telephone poles and wires, fences, hills, and train overpasses (see, however, Igrot Moshe O.C. 831) will have the greatest chance of remaining intact. 3) An individual is to be appointed to inspect the

Eruv every Friday. An Eruv must be rigorously inspected every Friday (see Teshuvot Doveiv Meisharim 2:82 who disapproves of inspecting an Eruv prior to Friday). 4) The rabbis of the community must agree that the Eruv is built properly. An Eruv should promote peace (see, for instance Gittin 95a) and not be a cause of dissension within a community.

Regarding the issue of Reshut Harabim, Rav Feinstein wrote that "Kew Gardens Hills is small regarding these issues and the reasons I wrote (why an Eruv should not be constructed in Manhattan) do not apply here." Although the borough of Queens has more than 006,000 inhabitants, Rav Feinstein apparently felt that Kew Gardens Hills can be viewed as a separate entity. Since fewer than 006,000 people reside in Kew Gardens Hills, it is not considered a Reshut Harabim (an eminent Rav said the same should apply to the Pelham Parkway neighborhood in the Bronx). In addition, Kew Garden Hills is not a major metropolitan center such as Manhattan, in which Rav Feinstein believe that an Eruv should not be constructed.

Tel Aviv

It seems that not all Rabbinic authorities agree with Rav Feinstein's ruling regarding viewing certain neighborhoods as distinct entities within a large city. Rav Shaul Yisraeli (a great halachic authority who was a Rosh Yeshiva at Yeshivat Merkaz Harav in Jerusalem; he died this past year) writing in Techumim 01:041, states that a city is viewed as one halachic entity for purposes of defining a Reshut Harabim. Moreover, the sole halachic criterion regarding this matter is the continuity of homes (see Shulchan Aruch O.C. chapter 893) and not even distinct municipal entities. Accordingly, he rules that the entire metropolitan Tel Aviv area (Gush Dan) should be viewed as one entity regarding the Reshut Harabim issue. Hence, since the more than 006,000 people reside in Gush Dan, the area should be considered a Reshut Harabim.

The question, though, is the following; how is the Tel Aviv Eruv, which consists of Tzurot Hapetach, halachically effective? Rav Yisraeli explains that the overwhelming majority of the observant community of Tel Aviv relies on the Eruv and follows the Shulchan Aruch's presentation of the 006,000 people opinion. The Shulchan Aruch (O.C. 543:7) presents this opinion as follows: "and there are those who rule that an area must have 006,000 people passing through it each day in order to be defined as a Reshut Harabim." Rav Yisraeli explains that the straightforward understanding of the Shulchan Aruch is that 006,000 people must pass through a particular place every day. He notes that the Mishna Berura (543:42 and Sha'ar Hatziun 543:52) rules strictly that 006,000 people need not pass in a particular place to be defined as a Reshut Harabim.

Accordingly, the residents of Tel Aviv are relying an extraordinary lenient approach. They are following the lenient understanding of a lenient opinion! Rav Yisraeli explains that it is possible to be so lenient because we follow the opinion of those Rishonim who rule that problems with Tzurot Hapetach in a Reshut Harabim exist only on a Rabbinic level. Thus, the practice is to adopt such a lenient approach because the objections to it are only on a Rabbinic level.

In the next year's volume of Techumin, Rav Naaman Wasserzug has an essay on the topic of whether Tel Aviv is a Reshut Harabim. He seems to prove that on a Torah level, Tel Aviv is a Reshut

Hayachid (similar to Rav Ozer and the Chazon Ish's ruling regarding Paris), because it is bounded by "Halachic walls" on three sides. These "walls" are the sea on the west, the Ayalon Valley on the east, and the Yarkon Valley on the south. According to this approach, the residents of Tel Aviv are not relying on such an extraordinarily lenient ruling.

Now that we have, with God's help, completed our discussion regarding how to define an area as a Reshut Harabim or Karmelit we will discuss how to construct an eruv. We should note that in the latest volume of the Igrot Moshe (published only a few weeks ago) Rabbi Feinstein presents a detailed explanation of why he believes that the Flatbush Eruv is not acceptable. He presents therein an argument rejecting the ruling of the Chazon Ish and Rav Chaim Ozer Grodinski regarding the construction of an Eruv in Paris.

Tzurat Hapetach or Delatot ("The Doors")

The first question that must be addressed is whether an area as a Reshut Harabim or a Karmelit. If the area is a Karmelit, then encompassing the area with Tzurot Hapetach is sufficient. However, if the area is a Reshut Harabim it must be encompassed by a wall or doors (דלתות) that are locked at night (Shulchan Aruch 463:2 and Mishna Berura 463:8). We will now briefly discuss the issue of how such doors would be installed in a Reshut Harabim.

The Upper West Side Eruv

An area in which דלתות have been installed is in the Upper West Side of Manhattan. This Eruv has been designed to accommodate authorities who rule that Manhattan is considered a Reshut Harabim. The Eruv consists of a combination of building faces, the Central Park wall, a fence on the Western boundary, and דלתות that can be extended in places where there were gaps of more than ten cubits without any preexisting "halachic walls" or מחיצות. For a discussion of a type of "door" see the essays that appear in volume twenty one of Noam. For a discussion of how often "the doors" have to be closed and other details regarding the laws of "doors" see Netivot Shabbat (a comprehensive work on the laws of Eruvim that was written fairly recently) chapter twenty three.

It should be noted that besides "doors," Tzurot Hapetach have also been installed for the Upper West Side Eruv. The reason for this is that although "walls" such as building faces and fences constitute a "wall" (מחיצה) on both a Torah and Rabbinic level, regarding דלתות there is a major dispute whether they are effective only on a Torah level or even a Rabbinic level. Although the Chatam Sofer (Teshuvot no. 88) and others rule that דלתות are effective even on a Rabbinic level, the Chazon Ish (Orach Chaim 87:1) writes at length to argue that דלתות are not effective on a Rabbinic level unless Tzurot Hapetach are also present. Both Rav Hershel Schachter and Rav Mordechai Willig (two eminent Rashei Yeshiva at Yeshiva University) find Chazon Ish's reasoning persuasive and they rule strictly accordingly.

Unpacking the Iggerot: The Manhattan Eruv / [*Iggerot Moshe, O.H., vol. 1, #138-139*](#)

Summarizing the Iggerot

In the early 20th century, R. Yehoshua Seigal spearheaded the creation of a

limited *eruv* encompassing Manhattan's Lower East Side. However, by the mid-20th century a rabbinic coalition known as the *Va'ad ha-Rabbanim le-ma'an Tikkun Eruvin be-Manhattan* were actively attempting to win the approval of the preeminent *poskim* of the day, such as R. Yosef Eliyahu Henkin, R. Yonason Shteif, and R. Moshe Feinstein, to construct an *eruv* that would service the entire island of Manhattan. In 1952, R. Feinstein composed an extensive analysis, responding to R. Tzvi Eisenstadt, a member of the *va'ad*, in which he disapproved of both an *eruv* in Brooklyn and, more forcefully, one in Manhattan. Due to the sheer volume of pages contained within this responsum, we will prioritize the most salient points.

The key question is whether Manhattan constitutes a *reshut ha-rabim*, a public domain, in which it is forbidden to carry more than four *amot* on Shabbat. Determining whether Manhattan is actually a *reshut ha-rabim* on a Biblical level or merely on a rabbinical level (known as a *karmelit*) is the difference between whether the construction of an *eruv* would be effective. The most straightforward explanation for this distinction is that the very Sages who introduced the notion of a *rabbinical* public domain, naturally have the power to limit their proscription in the manner of their choosing, such as through the implementation of an *eruv*. *Shulhan Arukh* (O.H. 345:7) describes the different characteristics of what would constitute a Biblical *reshut ha-rabim*:

What is the public domain? Roads or markets that are sixteen *amot* wide and have no ceiling and no wall. Even if they have a wall, they can still be public domain if they are open at both sides (and the doors are not closed at night [Tur]). *And some say that if 600,000 people do not pass through it daily, it is not a public domain.*

Strikingly, R. Feinstein claims that *Shulhan Arukh* was imprecise. The criterion for 600,000 people to constitute a public domain is not determined on a street-by-street basis, but is rather assessed by the city as a whole. It is challenging to identify many streets that 600,000 pedestrians traverse on a daily basis. However, if one were to look at the island of Manhattan as a single unit, reaching this quota is not just feasible, but a certain fact (the borough numbered nearly 2 million residents in 1950).

R. Feinstein's reasoning for this is that the thirty-nine *melakhot* (prohibitive categories) of Shabbat are modeled based on the activities involved in the construction of the Tabernacle; and there were 600,000 men of fighting age within the Jewish encampment (fourteen *mil* by fourteen *mil*). These 600,000 were not presumed to have all traversed the same street on any given day, but rather their number was based on the entire encampment as a collective unit. R. Feinstein even entertains the idea that those who were homebound within their tents (or apartment buildings) could also be included in such a census. While this detail was more speculative, he does assert that commuters, not just residents, would be included in the population count. One might tongue-in-cheek observe that in the spirit of egalitarianism and humanism, he also benevolently included women and non-Jews in reaching the 600,000 figure, despite the original 600,000 being limited to adult Jewish males. (He explained that all *melakhot* have *toladot*, subcategories equally forbidden by Biblical force; while the paradigm of 600,000 was derived from Jewish males, its *toalda* would include women and non-Jews as well.)

There are other noteworthy arguments that he rejects, such as those who reasoned that drivers should be excluded from the count, since their cars constitute a *reshut ha-yahid*, a private domain. While there are many technical aspects to explore, perhaps R. Feinstein tipped his hand toward the very end of the responsum in which he argues that constructing an *eruv* should be forbidden even if one were to concede that Manhattan does not qualify as a Biblical public domain. He posits that historically the general practice was *not* to construct an *eruv* in Jerusalem. He surmises that this was due to the concern that when visitors to Jerusalem return home they would falsely assume it should be permitted to carry, irrespective of whether there was an *eruv*. Manhattan would be similar in the sense that many people travel to it from surrounding areas, and should they be enabled to carry in Manhattan, they may lose their awareness of *eruv* when they return home.

While R. Feinstein objected to an *eruv* in Manhattan on technical grounds, he also approached this matter not as a theoretical halakhic issue within a vacuum, but also assessed its implications for the welfare of Jewish communal observance as a whole.

Connecting the Iggerot

Just because R. Feinstein did not approve of an *eruv* in Manhattan or Brooklyn does not mean he opposed doing so in New York City as a whole. For instance, in 1974 ([O.H., vol. 4, #86](#)) he gave his blessings to the construction of an *eruv* in the Queens neighborhood of Kew Gardens Hills, noting it did not have the same population density and therefore its construction would save many from otherwise unwittingly carrying on Shabbat.

Reception of the Iggerot

Returning to the mid-20th century, in 1956 R. Yosef Dov Moskowitz published his aptly named *Kuntres Tikkun Eruvin be-Ir Manhattan New York*, which was among several works composed around that time to analyze and advocate for its construction. Contained therein are approbations from several prominent New York rabbis, such as R. Yosef Eliyahu Henkin, whose praise for R. Moskowitz's scholarship also served as a back-handed critique of the many rabbis who were inadequately conversant in the relevant laws of *eruv*.

In a 1961 letter (*Kitvei HaGaon Rav Yosef Eliyahu Henkin, Teshuvot Ibra*, pp. 32-33), he acknowledges R. Moskowitz, R. Eisenstadt (the inquirer from our earlier *Iggerot Moshe* responsum), and R. Menachem Mendel Kasher (author of *Divrei Menachem*, which includes his own *kuntres* advocating for an *eruv* in Manhattan) for leading the charge to create a Manhattan-wide *eruv*. However, he was only willing to grant his full blessings in the event that a consensus could be achieved. He notes the difficulty of accomplishing this as, unlike in the small towns of Europe, Manhattan was comprised of a wide range of Jewish immigrant communities with no unanimously recognized rabbinic authority. However, he concedes that in extenuating circumstances halakha would permit relying even on a minority opinion in the absence of consensus. Therefore, the *eruv* would still be productive for (1) people who might unwittingly carry on Shabbat, (2) women and children who would find it unbearable to remain confined to their homes for the entirety of Shabbat, (3) observant medical professionals who would hesitate in the

event of carrying equipment for someone who is not deathly ill, and (4) for transferring between the home and *sukka* on the Shabbat of the holiday.

R. Moshe Bunim Pirutinsky, a member of the va'ad's leadership, shared in the *HaPardes* journal (33:9 [1959], p. 13; appears also in *Divrei Menahem*, vol. 2, "Introduction to Tikkun Eruvin be-Manhattan," p. 14) an eye-opening letter that R. Feinstein had sent him which is notably absent from the *Iggerot Moshe*. R. Feinstein writes, **"I do not wish to join those who are permitting [the eruv], even though I will not object to them"** and references his 1952 responsum adding two further arguments. **First, he posits that unlike in Europe where an eruv was necessitated for basic life functions like retrieving water, "here we have everything in our homes, and even in our synagogues there plenty of siddurim and humashim."** Secondly, he contends that while the construction of this dubious *eruv* would be better than no *eruv vis-a-vis* the sinners who will be carrying in any event, it presents a stumbling block for the God-fearing Jews who would never opt to rely on such an *eruv* if they were aware of its shaky halakhic foundation. R. Feinstein concludes that "if after all this the permitters reason that it is needed for the sake of the children and inadvertent sinners, I will not object but I [also] will not join [them either]." (Fun fact: Later in the same issue of *HaPardes*, there is a letter of congratulations to R. Feinstein upon publishing the first volume of *Iggerot Moshe*.)

R. Yosef Dov Moskowitz, in his aforementioned *Kuntres Tikkun Eruvin be-Ir Manhattan New York* (pp. 161-164), dedicates several pages to an attempted refutation of R. Feinstein's arguments. He questions R. Feinstein's extrapolation from Jerusalem to Manhattan, arguing that Jerusalem did in fact frequently have its own *eruv*. Also, why should we be concerned that God-fearing Jews will infer from the fact that they could carry in Jerusalem that carrying elsewhere (without an *eruv*) would be permissible?

He further contends that it is unfair for the conscientious Jews to lose out because of their less observant counterparts. He applies the verse "the ways of the Lord are right, and the just do walk in them, but the transgressors shall stumble in them" (Hosea 14:10) to mean that the righteous should be enabled to walk in God's ways *despite* the fact that transgressors shall inevitably stumble in them. Moreover, not every person can be classified as either God-fearing and contentious or wholly wicked. There are many typical Jews who are generally observant, but are not fluent in the detailed demands of halakha and would stand to benefit spiritually from an *eruv* that would save them from their inadvertent transgressions. He further advances an argument on emotional grounds:

The entire week men and women are occupied with their work, and on *Shabbat Kodesh* when they get to rest from their hard labors and they wish to stroll, get some fresh air, or visit relatives, they are forced to remain imprisoned and locked up in their homes, for it is impossible to bring the young children. This is a great affliction and not *oneg Shabbat*. One woman who heard about my efforts to erect an *eruv* told me that I was performing a great favor to enable her going out for a walk with her young son and experience *oneg Shabbat*.

R. Moskowitz drives home the point that people like this woman are not sinners, but upstanding observant Jews whose entire Shabbat experience has become the antithesis of joy in the absence of an *eruv*.

Remarkably, R. Moskowitz's opposition to R. Feinstein's position did not prevent the latter from honoring him with an approbation that was prominently displayed in the front of the very work that had attempted to refute R. Feinstein. In this 1959 letter, R. Feinstein not only approves of R. Moskowitz's scholarship as an example of "the way of Torah" to debate and seek truth, but even writes that there is an *obligation* upon all who value the Torah and its expositors to aid R. Moskowitz with the printing of this book. (This is vintage R. Moshe Feinstein and is in line with what we discussed in our previous column about the many instances involving R. Feinstein "arguing for the sake of Heaven.")

Following the paper trail to the late 1960s, R. Feinstein demonstrated a similarly tolerant approach in his letter to R. Leo Jung, of Manhattan's Jewish Center (*Iggerot Moshe, O.H., vol. 4, #89*). He writes that "I have already stated that it is not within our purview to object to the lenient ones, for they are establishing it in a way that is permitted according to some opinions. For they are also great rabbis, and on what basis should one object, since they reason according to their determination that they are able to establish it—for they are worthy of issuing halakhic rulings." However, just two years later, in 1962 (re-printed in *HaPardes*, 1966), the following proclamation appeared:

In the counsel of the Agudath HaRabbonim that took place on Wednesday, *Parashat Beha'alotekha*, 18th of Sivan 5722, it was decided to inform the public about an earlier ruling of the Agudath HaRabbonim that it is impossible in any manner to establish an *eruv* in Manhattan, and it is forbidden to carry in Manhattan even after that which was implemented or will be implemented by some rabbis. *And anyone who relies upon the Manhattan eruv shall be considered a mehallel Shabbat (desecrator of Shabbat).*

This was signed by R. Aharon Kotler, R. Yaakov Kamenetsky, R. Chaim Bick, R. Gedaliah Shor, and, most notably R. Moshe Feinstein. Assuming he had approved of the language, the formulation of calling those who rely upon the Manhattan *eruv* to be Sabbath violators is a striking departure from his more tolerant approach expressed just a few years prior. This would not be the only instance within the annals of New York City *eruvim* that his opinion appears to have hardened with time. As we shall explore in our following column, a similar trajectory can be identified with respect to the Borough Park *eruv* as well.

Reflecting on the Iggerot

Perceptive readers, such as R. Dr. Harel Gordin (*Hanhaga Hilkhait be-Olam Mishtane*, p. 258), have observed how R. Feinstein's responsum on the Manhattan *eruv* serves as a quintessential example of his daring manner of halakhic analysis. Not only was he unflinching in identifying what he believed to be a misrepresentation by the *Shulhan Arukh*, but in doing so he was also willing to go beyond the medieval commentaries and draw his own halakhic conclusions directly from the Torah's description of the ancient Israelite encampment. R. Feinstein's dialectic of respecting

precedent while not remaining bound to it was a hallmark of his independent thinking which we have observed time and time again throughout this series.

הרב הענקין

על דבר הוצאה מרשות לרשות בשבת בפ"ק ניו־יורק

(נח) **הנה** רבים משומרי תורה וביחוד מחסידי פוילן מטלטלים סה בשבת ברחוב וסומכים על ההיתר של הרב יהושע סגל משערפץ זצ"ל, והנני רואה בזה לבאר שאין זו סמיכה כלל. ואבאר: הנה להיתר טלטול צריך שלשה דברים, ערובי חצרות (ובכלל זה שתוף מבואות), שכירות מקום במקום שיש א"י, ומחיצות מוקפות כדין. ובגלל זה אין שייך לסמוך על ההיתר שמכבר אלא א"כ יש בי"ד משגיח תמיד על כל השלשה דברים; ערובי חצרות צריך שיהא במקום אחד בעד כל העיר (לדעת הח"צ) וזה חסר עתה. ואפילו להסוברים שנועיל ע"ח שנעשה בכמה מקומות שבעיר ומסתמא יש הרבה מניחי ערוב, אבל שכירות מקום עשה אז הרב ז"ל רק על עשר שנים, ומני אז לא נשמע על מי שהוא שיעשה שכירות כדין, אמנם מה שמבטל ביותר ההיתר הוא שנוי העיר, כי סמיכות ההיתר היתה על החוף הבנוי שאצל הנהר ועל ה"עלעוויטער" וחלו שנויים בזה, והחוף הבנוי נתבטל דין מחיצה שלו מפני הגשרים שנתחדשו מאז גם במזרח וגם במערב, שהמחיצה שמתחת הגשרים נתבטלה ע"י הפסק הגשר, והגשר בעצמו אינו עשוי במחיצות סביב, ומצד השני של הגשר בברוקלין ובניו־דורזי אין שם מחיצות מקיפות (וההיתר מתחלתו היה רק על חלק ממאנהעטען, וברוקלין ובראנקס לא היו בכלל ההיתר מעולם) וממילא אודא ליה ההיתר לגמרי, ושומר נפשו יזהר ויזהיר אחרים ע"ז. ואחד העירני שע"פ רוב יש על הגשרים ברחבם גשרים קטנים שעוברים בהם מצד אחד לצד השני, ויכולים לשמש כעין צורת הפתח, אבל מכיון שצו"פ זה נפסק ע"י מחיצות הגשר הארוך בין הקנים שמן הצד להקנים שלמעלה נראה דאין זה צוה"פ, וכבר נשאו ונתנו בספרי שו"ת כנדון זה. וגם אתו רבים ומבטלי מחיצתא כיון שהכרך ניו־יורק יש בו יותר מס"ר — ואמנם בפרט זה כבר דן בעל אזני יהושע בעצמו.

במושב אגודת הרבנים שהתקיים
ביום ד' פ' בהעלותך ח"י סיון תשכ"ב,
הוחלט להודיע ברבים את ההוראה שיצאה מאגודת
הרבנים זה כבר שאי אפשר בשום אופן
לתקן עירוב במאנהעטען,
ואסור לטלטל במאנהעטען אף אחר התקונים שעשו או
יעשו איזה רבנים, וכל מי שיסמוך על עירוב במאנהעטען
יחשב למחלל שבת.

אהרן קטלר משה פיינשטיין

יעקב קמנצקי גדליה שור חיים ביק

שו"ת הרשב"ש סימן תקיג [ב]

ההקדמה השלישית היא, שכל דבר שהיא שעת הדחק והוא מדרבנן [יש] לסמוך על המיקל. ודבר זה מתברר ממה שאמרו בפ"ק דנדה במעשה ועשה רבי כר' אליעזר לאחר שנזכר אמר כדאי הוא רבי אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק, ומקשו התם מאי לאחר שנזכר אילמא לאחר שנזכר דאין הלכה כרבי אליעזר אלא כרבנן בשעת הדחק היכי עבדינן כותיה, ומתרצי אלא דלא איתמר הלכה לא כמר ולא כמר ומאי לאחר שנזכר דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה אמר כדאי הוא ר' אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק. ויש שלמדו מכאן דכל היכא דליכא פסקא בהדיא בגמרא כחד מן תנאי דבשעת הדחק אפשר לעשות כדברי יחיד, ולא שבקי' משום כללא דאית לן יחיד ורבים הלכה כרבים. ואמ"ר הרשב"ש ז"ל כתב בפסקי נדה שחבר שאין ללמוד מכאן אלא דבר שהוא מדרבנן, ואיכא למילף מינה שאם נחלקו הפוסקים בפסק אחד ואין ביד המורה הוראה להכריע יש לעשות בשעת הדחק כאחד מהם ואפילו הוא יחיד אצל מרובים כיון שדעתם שקולה לא נדחו דברי אותו יחיד, ואף בזה בדרבנן בלחוד, עכ"ל. **ומצאתי תשובה להר"ן ז"ל כדבריו [בדרבנן] בלחוד הוא ואמרין כדאי הוא רבי פלוני לסמוך עליו בשעת הדחק. אבל מצאתי תשובה להרשב"א ז"ל דנראה דאפילו בדאורייתא אמרינן הכי**, שכן כתב דכל היכא דאיכא הפסד מרובה אפילו יחיד במקום רבים ואפילו קטן בחכמה ובמנין לפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין, ואייתי ראייה מההיא דאמרין כדאי הוא ר' אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק, ואמרין נמי התם לעיל מינה מאי שעת הדחק איכא דאמרי שנת בצורת הוות ואיכא דאמרי דאפיש עובדא וכו' וחיישי רבנן לפסידא דטהרות, נראה מדבריו ז"ל שלא חלק בין דאורייתא לדרבנן. מ"מ למעבד כדברי המיקל בשעת הדחק בדרבנן אפילו יחיד במקום רבים ואפילו קטן בחכמה ובמנין בפני מי שגדול ממנו בחכמה ובמנין אין חולק, ונתברר זה.

רמ"א חושן משפט סימן כה סעיף ב

ואם הוא בהוראת איסור והיתר, והוא דבר איסור דאורייתא, ילך לחומרא; ואי דבר דרבנן, ילך אחר המיקל. ודוקא אם ב' החולקים הם שוין, **אבל אין סומכין על דברי קטן נגד דברי גדול ממנו בחכמה ובמנין אפילו בשעת הדחק אלא אם כן היה גם כן הפסד מרובה**. וכן אם היה יחיד נגד רבים הולכים אחר רבים בכל מקום (רשב"א סימן רנ"ג), ואפילו אין הרבים מסכימים מטעם אחד, אלא כל אחד יש לו טעם בפני עצמו, הואיל והם מסכימים לענין הדין נקראו רבים ואזלינן בתרייהו (מהרי"ק שורש צ"ד).

דא"כ תפי' בניהא תשמישת' נמי, ה"ג דמשמע לי' דאשמועין דאיהי רב"ר.

שם תוד"ה ת"ש, פרי"ה וכגון כ"י דאי צור כ"י פשיטא כ"י וזא דנקט כ"י משום דצבור הוי חידוש כ"י לכאורה נראה דמייירי דכותלי הצור מדרון המתלקט י' מתוך ארבע, וכמו שסיימו שר"ר מהלכת בחוכו, ואינו מוכן דא"כ מאי פשיטא דצבור הולך מכותל לכותל הוי רב"י, אדרבה היינו דקא קשיא לי' ליחי רבים ולצטלי מחיתא, ולמדנו מדבריהם דצפורה ג"ע ורבים צוקטין מצטלי מחיתא מה"ט וכו' רב"ר מה"ט, ולכאורה היה נראה דצטין לכל הפחות ד"ל כדרך היחיד, וז"ע.

שם ד"ה ואיזהו, וי"ל דצטין שלא יבא ניהא תשמישת' כ"י דלא תהוי מחיתא נדרסת דאמר צפ' כ"ג דלא הוי מחיתא, הכס בדריסת יחידים וכן של יחידים איירי, ומשום דלא מוכרח מחיתא וזא נדרסת לא אמרינן גוד חסיק, אלא דלסימנא בעלמא נקטו לה. **שם** ת"י ח"ג אי עבד יכול לרזן כ"י לדעת ת"י צטין תרתי שיבא של יחיד, וגם לא ניהא תשמישת' עובא שאין בעבד יכול לרזן, אז אין רבים מצטלי מחיתא, אבל כשהעבד יכול לרזן אף דלא ניהא תשמישת' והוא של יחיד, כיון דרבים צוקטין מצטלי מחיתא ולדעת ת"י כל דלא ניהא תשמישת' והוא של יחיד, אין רבים מצטלי מחיתא, אלא דלא נמסר ליחיד אלא אותן דלא ניהא תשמישיכו עובא שאין בעבד יכול לרזן, ולפ"ז השתא מלי לאוקמא הכי דחזר ומבואות המפולשין לצורות בשל יחיד.

ג) כ"ב א' תוד"ה חייצין, וי"ל כ"י וחייצין עליה כ"י לעומד באמצע הפילוש, לכאורה אינו מוכן כיון דצין המחיתא רב"י גמורה וזא האמצע המפולש מדי' לדין הוא מפולש לרב"י, ומאי שייך ציטול מחיתא שצין האמצע לרב"י ח"ל מחיתא והל"ה שצין צ' המחיתא אינו מתצטל, ואולי לזה כיון הריעצ"א ש"י על דבריהם שאינו מחזור, והריעצ"א כ"י דר"י כרצן דצטין ג' מחיתא, ובר"י דרבים מצטלי מחיתא אף צשם ד' מחיתא, והלכך אף צעומ"ר צ"י או צד' מחיתא, ורבים צוקטין צמיטע הפרוץ אחר רבים ומצטלי מחיתא, ויש לעי' לפי ריעצ"א דלקמן מוקמינן הכי דחזר שרבים נכנסים לה צזו כ"י ומבואות המפולשין בצורות כ"י כר"י, ואיך מש"ל לר"י כיון דצ' מחיתא הוי רב"י, ועי"כ לאמצע הפילוש כמש"כ ת"י, וי"ל דמש"ל צצ' דפנות זכנ"ז ואחת כנגדן מופלגת מכן ור"ר עוברת באותה הפלגה, כזא קס' אבל קשה כיון דצין המחיתא הוי רב"י ח"כ הוי כסתום וא"כ אין רב"ר מצטל מחיתא דהוי רב"ר כעוברת צין צ' מחיתא, וי"ל דמש"ל צצ"ה עוברת צפרת כותל שכנגדן כזא קס' ואי לאו דמצטלי מחיתא נידון צעומ"ר, אבל השתא רבים מצטלי מחיתא, אבל קשה כיון שצין המחיתא כסתום ח"כ צין הביטוף ותוך צ' המחיתא, חשיב כרב"י, וכן צין הביטוף לתוך צין המחיתא השני, וא"כ חשיב רב"ר כעוברת צין צ' מחיתא, וי"ל דמש"ל דהביטופן מופלגין מכנגד צ' המחיתא יתר על ארך הביטוף וכב"ג מודה ר"י דעי"כ ל"ק ר"י צ' מחיתא דאוריתא, אלא כשלא הפליגן זו מזו יתר על ארכן, אבל אם הפליגן יתר מארכן לא הוי רב"י כיון דהמוקף פרוץ מרובה על העומד, ולא נחלק ר"י בזה דלא סגי צהכי דתע דהא פסי צירות צטין אמה וצינינן י"ג, ולא אמרינן כיון דיש כאן צ' מחיתא זו כנ"ז הוי רב"י מה"ט, וכן כל סביביו וממילא גם אמצעו המפולש הוי רב"י, ועוד וי"ל דהא דמקיס לה למת' דלקמן כר"י היינו דוקא צהא דס"ל דרבים מצטלי מחיתא אבל לא צמאי דס"ל דצ' מחיתא דאוריתא, וכמו דס"ל לר"י לפי ריעצ"א.

כ"ב א' תוד"ה קשיא, דאי צ' מחיתא דאוריתא לא הוי פריך מיד, לכאורה טעמא דר"י דצ' מחיתא חשיב מוגדר ומיוחד בכל סביביו, ושפיר שייך למימר אחר רבים ומצטלי מחיתא, ומי"מ שפיר קמשי דצ' מחיתא עדיף משם ד' מחיתא.

כ"ב ב' מעלות ומורדות שצ"י כ"י נראה דצין צרה"ר שעי"ה התל איירי דחשיב כמוקף מחיתא, וצין צרה"ר שעי"ה המדרון, דלא חשיב רב"ר, כיון דחשיב כמחיתא.

ד) ולענין הלכה נראה דנקטין דצשם ד' מחיתא ל"א אחר רבים ומצטלי מחיתא כר"א כ"י א', ודלא כר"י, דסתמא

דחלמודא שצ"י צ' מוקיס לה לצרייתא דהתם כותי' דחכמים, וצרייתא דהתם משמע דהלכתא הוי, וכן פסק הרמב"ם פ"ז מה"ש הל"ג, וכן דעת הגר"מ שם והצילו ראי' מהא דפ"ק דשצ"ה, וכן נראה דעת ת"י שם ד"ה ולא, וכ"ה צהג"א צרפ"צ צשם מהרמ"ק [מיהו התם כחוצ דגם צ' מחיתא שלמות ל"א אחר רבים ומצטלי מחיתא וזא חמ"ה וז"ע] וכ"כ הרע"צ צפ"י המשנה, גם הר"י וברא"ש העתיקו המשנה והשמיטו סוגית הגמ' ובסתמא קי"ל כחכמים, [וזא דלא כהריעצ"א דפסק כר"י] ולפ"ז כל תל המתלקט י' מתוך ארבע אע"ג דרב"ר עוברת עליו לא נצטלי המחיתא וכו' ע"ג רב"י מה"ט, כל שיש לו ג' מחיתא כאלו, ומתקן רוח ד' צל"ה ומעלעל בחוכו.

ה) ונראה דכל שיש ג' מחיתא של עומ"ר לא אמרינן תו דאחר רבים ומצטלי מחיתא דג' מחיתא של עומ"ר עדיף משם ד' מחיתא ולא מלינו חילוק צין ג' מחיתא לדי' לענין דאוריתא ולפ"ז צלורה הו"ה קס' לא תמלא רב"ר אף צהולות רחבות ע"ז אמה וס' רצוא צוקטין צהם שרחוב צ' הוי רב"י גמורה מה"ט שיש לה ג' מחיתא עומ"ר אף שרחוב א' וג' עוברת צפרותיה ורבים צוקטין צכן לא מצטלי מחיתא, וזא דפרת יתר מ"י אוכרת אינו אלא מדרבנן, ומה"ט אין כל פרת אוכרת כל שעומ"ר, וכיון שרחוב צ' הוי רב"י, גם רחוב א' וג' נעשין רב"י שברי יש לכן ג' מחיתא דמה שכן פתוחות לרחוב צ' הוי כמחיתא שרחוב צ' הויא כחצר מוקפת, ואף למש"כ ת"י כ"כ א', ד"ה חייצין דאמצע הפילוש לא חשיב מחיתא וכמש"כ סק"ג, היינו דוקא לר"י דלא סגי לי' צשם ד' מחיתא, אבל הכא לרבנן קיימינן, ועוד דהכא עדיף שרחוב צ' יש ג' מחיתא, מיהו אם אין כאן רק צ' רחובות כרחוב צ' וב"י לא שייך עומ"ר כיון דאין כאן מחיתא, ולא שייך עומד אלא אי העומד יעשה רב"י לעצמו, אבל אם אינו עושה לעצמו, אינו עושה לאחרים, ואע"ג דאם תאמר עומ"ר צרחוב צ' כדי לתקן דופן ג' לרחוב ג', ותב"י רב"י, יתוקן אח"כ רחוב צ' שבה"י פתוחה לרב"י, מ"מ התחלת הנידון הוא לאחרים, ולא לעצמה, ולא שייך עומ"ר. **ו) והני** מילי צשתינן רחבות ע"ז אמה ורב"ר עוברת בחוכן, ולא לא מהני לכו ל"ה וצטין דלתות, אבל אם אחת מהן אינה רחבה ע"ז אמה, או שאין שיעור רב"ר עוברין בחוכה, מתקן אותה צל"ה, וניתרת גם שני', שהיא רחבה ע"ז וס' רצוא צוקטין צה, צל"ה, שהיא רב"י גמורה מה"ט צלי שום תיקון.

ז) ויצא לנו מזה דצו"ה כל השוקים והרחובות שצכרכים היותר גדולים הן רב"י גמורה מה"ט דכלן תמלא צכן אחת מוקפת ג' מחיתא והיא רב"י וכל הרחובות הפתוחות לה רב"י והפתוחות לתוכן נעשין רב"י, וכיון שכן הן ניתרות צל"ה, וצמ"צ ס"י שמי"ה האריך שקשה להקל מחמת שאין ס' רצוא צוקטין, כל שהיא דרך לרבים לעצורים ולסוחרים ולהאמור הכיתר מחזור ומרוות לכרכים שלנו.

ח) ויש לעי' לפ"ז הא דאמר עירובין ק"א א' דלאחר שפירא צה פרות צירושלים הויא רב"ר וכן מנחתא סוגיא דצני צחירה פסחים ס"ז א' כמש"כ ת"י שם, ותקשה לדין דקיי"ל כרצן דכל שיש ד' מחיתא לא אמרינן אחר רבים ומצטלי מחיתא, א"כ נהי דהוי הרחובות פרות ע"ז אמה, אכתי מבואות הפתוחות לרב"ר לידון צעומ"ר וכל הולת ירושלים ליהוי רב"י, וי"ל שהמבואות היו גם כן פרות והיו מפולשין, אי נמי שהיו המבואות לצד רב"ר מתוקנות צל"ה וחשיב כמחיתא, ולא אמרינן שוב עומ"ר מיהו יש לעי' למש"כ ת"י צ"מ נ"ג צ' להוכיח דאכתי הוי רוב החומה קיים, דאל"כ לא הוי יכולין לכולל פסחיו, א"כ למה לא הוי רב"י מה"ט כיון דהוי ג' מחיתא וי"ל דאכתי הולות צצמיטע הוי רב"ר, א"כ לענין אכילת קדשים קלים סגי צרוב המתלקט, ולענין שצת אמרינן אחי איירא דה"ג ודכ"ג ומצטל לי' ומיהו צצוקר דצריהם י"ל דלעולם לא הוי רובו קיים ואפ"ה אכלו הפסח מדין אכולין קק"ל ומע"ש אף שאין חומה ואפ"י למ"ד ק"ר לא קדשה לעתיד לבוא, לשעתה מיהא קדוש ואע"פ שאין חומה ועי' צשטמ"ק שם [ש"ר צש"ט משכ"י ס"י ק"ט האריך צזה ודצרנו כמה דצצרי מהר"ז מרגלית והמחבר השיג עליו, ועיקר יסודו דצט"ז אמה כ"י]

מעשר מן התורה היא והוכיח כן בדעת הרמב"ם, ודעת הבית אפרים דהוי רק מדרבנן, והחזון איש נקט כדעת הבית אפרים. ומור"ר רשכבה"ג הגאון ר' אהרן קטלר זצ"ל בספרו משנת ר' אהרן, נקט הלכה למעשה כדעת המשכנות יעקב דפרצות יותר מעשר מן התורה היא, וכתב דראיות המשכנות יעקב בדרות, והשיג להדיא על דברי החזון איש, והביא דמפורש בר"ח עירובין (ק). דפרצות יותר מעשר מן התורה היא, וזה אחד מהטעמים שאסר העירוב במאנהאטן בשנת תשכ"ב.

ובספר "תשובות וכתבים ממרן החזון איש" (שיצא לאור ע"י בן אחותו הוב מאיר גריינערמאן) (סימן ק"ג) כתב החזון איש להוכיח דפרצות עשר רק מדרבנן, שאם היה פסול מן התורה, היה הדבר נמסר לנו מרביע חננאל ורבותיו של רש"י עכ"ל. וזה פלא, דהרי מור"ר הגאון ר' אהרן קטלר כתב, דמבואר להדיא בדברי רבינו חננאל על עירובין (קא:) דפרצות עשר מן התורה היא וז"ל הר"ח: יירושלים לאחר שנפרצו בה פרצות יותר מעשר שהיא רה"ר עכ"ל. וע"כ שלא ראה מרן החזון איש דברי הר"ח, וכן הבית אפרים לא ראה דברי הר"ח שעדיין לא נרפס כימיו. והמשכנות יעקב הוכיח דגם דעת הרמב"ם דפרצות יותר מעשר מן התורה, והבית אפרים לא השיג עליו בזה, ומסתבר דמקור דברי הרמב"ם דפרצות יותר מעשר מן התורה, הוא מדברי הרבינו חננאל הנ"ל, דהרי הרבה פסקי הרמב"ם הם מדברי הר"ח.

(ג) והא דנקט החזון איש דעומד מרובה על הפרץ מהני אפילו ברה"ר ממש ולא רק בברמליה, בסמוך יבואר באריכות והגאון מור"ר ר' אהרן קטלר, והגאון ר' משה פיינשטיין, פליגי להלכה על החזון איש דלא מהני עומד מרובה על הפרץ רק בברמליה או ברשות היחיד אבל לא לבטל דין רה"ר. והג' ר' משה הוכיח כן גם מדברי המשנה ברורה, דעירות גדולות הויא רה"ר, ולא סמכינן על עומד מרובה על הפרץ, הסיק שכן הוא פשיטתא דכל ישראל ודלא כהחזון איש.

ועוד יש להעיר שלא מצינו בשום פוסק או אחרון שדן בעניני רה"ר להתיר משום דהוי עומד מרובה על הפרץ, ואפילו הבית אפרים לא הזכיר היתר כזה. וגם בתשובה להלכה מהגאון ר' חיים עוזר זצ"ל והחזון איש להתיר עירוב בעיר פאריז, לא הזכירו היתר זו, וכתבו דעיר פאריז הוי רה"ר דאורייתא לולי הטעם שמוקף מחיצות מג' רוחות,

סימן יא

דעת החזון איש דרחובות העיר הוי עומד מרובה על הפרץ ואינו רה"ר — מבאר דזה דוקא לשיטתו דלא אתו רבים ומבטלי מחיצה אבל לדעת רוב ראשונים דרבים מבטלים מחיצה הוי רה"ר גמור — מבא פסק הגאון הרב חיים עוזר והחזון איש דעיר שיש בו ס"ר הוי רה"ר ולא סמכו על עומד מרובה על הפרץ

הנה החזון איש סימן ק"ז (ס"ק ה) נקט, שאם רחובות העיר הוי עומד מרובה על הפרץ מג' רוחות מחמת הכנינים, ממילא בטיל דין רה"ר ואפילו אם ששים רבוא בוקעים בו נעשה רשות היחיד, ע' בפנים בדברי החזון איש.

הנה היתר זו בנוי על צירוף של ארבע הנחות: א) שפסק דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות, ונקט שכן הוא גם דעת הר"ף והרא"ש. ב) פרצות יותר מעשר הוי רק מדרבנן ואינו אוסרות מן התורה. ג) עומד מרובה על הפרץ מהני אפילו ברה"ר אף שרחובות העיר מפולשין משער לשער וששים רבוא בוקעים בהן. ד) אף דעומד מרובה על הפרץ לא מהני לאמצע הפילוש, מ"מ עדיף עומד מרובה על הפרץ מג' רוחות מאמצע הפילוש.

והנה דברי החזון איש במחלוקות שניה, ונבאר בקיצור כל פרט ופרט:

א) הא דנקט החזון איש דקי"ל לא אתו רבים ומבטלי מחיצה, כבר ביאנו לעיל (סימן י') באריכות דדעת הגאונים וכמעט כל הראשונים, והש"ע והרמ"א והמשנה ברורה דרבים מבטלים מחיצה, ומפורש בתשע ראשונים שכן הוא גם דעת הר"ף, ומדבריהם נשמע שגם שיטת הרא"ש כן, ודברי החזון איש צ"ע שכתב דדעת הר"ף והרא"ש דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות.

ב) והא דנקט החזון איש דפרצות יותר מעשר רק מדרבנן, דבר זה במחלוקת שניה, דדעת הגאון יעקב והמשכנות יעקב דפרצות יותר

ומוכרחים לומר שהחזון איש כתב כן רק כעין לימוד זכות אבל לא סמך על זה למעשה.

(ד) הנה החזון איש הקשה על עצמו, דאם אמרינן עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות לבטל דין רה"ר, אמאי כתבו התוס' בעירובין (כב.) דבאמצע הפילוש היו רה"ר, ע"ש שתירץ דאמצע הפילוש גרע דאין לו מחיצות לעצמו, משא"כ עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות אע"פ שרה"ר עוברת ביניהם שפיר יש לו מחיצות. הנה דברי מרן צ"ב דס"ל דאמצע הפילוש לא היו רה"ר אם יש רחוב אחד בתוך העיר עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות, משום דנעשה כל העיר רה"ר ואפילו אמצע הפילוש, ואם הלכה הוא נקבל, אבל מצד הסכרא לכאורה אין לחלק בדבר, וכן שמעתי מהגאון הרב משה ביק זצ"ל אב"ד מעזיבוש להקשות על החזון איש, דאין לחלק בדבר, והשיג בזה על החזון איש בתשובה להלכה בשנת תשכ"ג, נגד אלה שרצו להחזיר לטלטל במאנהאטן על סמך היתר החזון איש.

[והנה אין לטעות בהא דכתב מהרש"א עירובין (ו:) דדוקא לרב יהודה אמצע הפילוש היו רה"ר, אבל לרבנן אינו רה"ר כיון שיש שם ד' מחיצות, ולא היו ירושלים רה"ר אפילו באמצע הפילוש, דכוונת מהרש"א דדוקא בירושלים שמוקפת חומה ויש כאן ד' מחיצות מסביב, סברי רבנן דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות דלא גרע מפסי ביראות, וממילא אמצע הפילוש בירושלים לא היו רה"ר לרבנן דפליגי על רב יהודה, אבל בנידון דידן כסתם עירות שאינן מוקפת חומה, הרי גם לרבנן אמצע הפילוש היו רה"ר גמור, וכש"כ לר' יהודה דסובר אתו רבים ומבטלי מחיצה.

וטעם הדבר הוא כמו שביארנו לעיל, דלא אמרינן עומד מרובה באמצע הפילוש כיון שרה"ר עוברת בין המחיצות, דדוקא במקפת חומה שרה"ר בתוך המחיצות ויש צירוף מחיצות, או בפסי ביראות שיש ד' מחיצות בזויות או בטלה הרה"ר לרבנן, אבל בדליכא מחיצות מסביב לא אמרינן עומד מרובה על הפרוץ מחמת הבתלים לבטל דין רה"ר. אמנם להלכה אין נפקא מינה בדבר, דהרי אנן קי"ל כרב יהודה ורב יוחנן דאתו רבים ומבטלי מחיצות, א"כ אמצע הפילוש היו רה"ר אפילו בעיר מוקפת חומה, וכש"כ בדליכא חומה ובאתי רק לעורר.]

פסק הבית אפרים דלא מהני עומד מרובה על הפרוץ לבטל דין רה"ר אלא"כ יש פסי ביראות כד' פינות המחיצות מכוונות זו כנגד זו — לפי הבית אפרים לא יועיל היתר החזון איש של עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות לבטל דין רה"ר

הנה אף שהבית אפרים נקט בדעת הה"ף והיא"ש דלא אתו רבים ומבטלים ד' מחיצות, אף שזה לכאורה כנגד כל הראשונים שפסקו להדיא דדעת הרי"ף דרבים מבטלים מחיצות, הלא המה הרשב"א והרי"ן והריטב"א ואורחות חיים וריב"ש והר"ן והרמב"ן וספר השלמה ובעל המאורות, מ"מ כתב הבית אפרים סימן כ"ז [עמוד נב:] דאפילו לשיטתו דאין רבים מבטלים מחיצות, זה דוקא אם הד' מחיצות מחוברים אצל הקרנות כמו פסי ביראות, אבל אם אין שם פסי ביראות בארבע פינות המחיצות מכוונות זו כנגד זו, לא מהני אפילו אם עומד מרובה על הפרוץ מג' או ד' רוחות.

והנה לפי דברי הבית אפרים, לא יועיל היתר החזון איש, אם יש שתי מחיצות משני צדי רה"ר ומחיצה שלישית כנגדם לרוח שלישית לבטל דין רה"ר, אף דהוי עומד מרובה על הפרוץ, שהרי לפי הבית אפרים לא מהני אלא א"כ יש פסי ביראות מר' רוחות, ובשלש מחיצות לא משכחת זאת, וכבר השיג להלכה מר"ר הגאון ר' אהרן קטלר בספרו משנת ר' אהרן (סימן ו') על החזון איש מדברי הבית אפרים הללו.

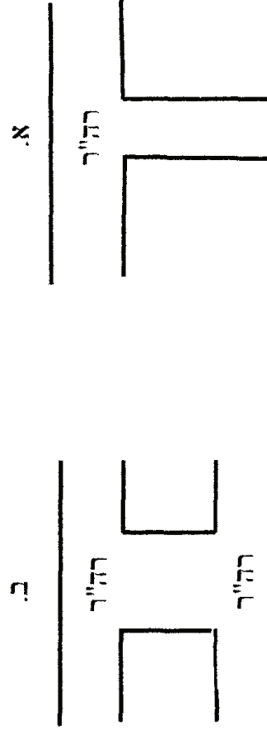
והנה הא דהכריח הבית אפרים לחדש דלא מהני עומד מרובה על הפרוץ אלא"כ יש פסי ביראות כד' זוויות, משום דקשה ליה לשיטתו דלא אתו רבים ומבטלי מחיצות, אמאי ירושלים לאחר שנפרצו בה פרוצות נעשה רה"ר, הרי עדיין היה עומד מרובה על הפרוץ מר' רוחות, שהרי ירושלים מוקפת חומה, ולא אתו רבים ומבטלי מחיצות, וכן הקשה עליו המשכנות יעקב, ואי אפשר לו להבית אפרים לתרץ משום שהיה בה פרוצות יותר מעשר, שהרי הבית אפרים לשיטתו סובר דפרוצות יותר מעשר היו רק מדרבנן, אבל מן התורה יש כאן מחיצות גמורות, וא"כ אמאי ירושלים לאחר שנפרצו בה פרוצות נעשה רה"ר, הרי עדיין עומד מרובה על הפרוץ?

צריכין דוקא פסי ביראות, והיתר החזון איש לא יועיל לפי הבית אפרים. ובאמת אפילו בעיר שאין בה ששים רבוא, כתב הבית אפרים להחמיר לשים פסי ביראות.

דעת החזון איש דאם עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות אף שמפסיק רה"ר באמצע נעשה כרשות היחיד – מקשה על החזון איש ממבוי המפולש לרה"ר לרחבו דנעשה כרה"ר אף דהוי עומד מרובה על הפרוץ משלש רוחות

הנה החזון איש סימן ק"ז (ס"ק ד') מחדש דאם יש רחוב אחד בעיר שמוקפת ג' מחיצות (צ"ח א') שיש רחוב כנגדו הוי עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות ונעשה רה"ר מן התורה, ושוב נעשים כל רחובות העיר ג"כ רה"ר כיון שפתוחות לרה"ר וניתנות בצוה"פ, ולא בעינן דלתות ואפילו ששים רבוא עובדים בהן, ע' היטב בחזון איש.

והנה דברי החזון איש צע"ג, דבראשונים עירובין (ו:) מפורש דמבוי המפולש לרחבה של רה"ר משני ראשיו (צ"ח ב') ובני רה"ר בוקעים בו נעשה המבוי רה"ר, וקשה הרי הוי עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות, שני מחיצות משני צדי המבוי, וכגון שהמבוי הולך ממזרח למערב, נמצא דיש שתי מחיצות אחת בצד דרום ואחת בצד מערב, וזה ממש ומחיצה שלישית כנגדו כרה"ר בצד מזרח או בצד מערב, וזה ממש

וליישב זאת תיור' הבית אפרים סימן כ"ז (עמוד נב): דה"ל: דירושלים לאחר שנפרצו בה פריצות הוי רה"ר אף לרבנן, אף דהוי עומד מרובה על הפרוץ ואין רבים מבטלים מחיצות, משום דנפרץ אצל הקרנות, כגון שנפרץ אצל הקרן ברוח מזרחית "סמוך" לקרן דרומית, ובטל ממנה שם ד' מחיצות דאין כאן פסי ביראות, ושוב אין מועיל שום תיקון של צורת הפתח, וככה"ג רבים מבטלים מחיצות אפילו לרבנן עכת"ד הבית אפרים. דאוקמה דאיירי שנפרץ אצל הקרנות, וממילא אין כאן פסי ביראות ולא מהני עומד מרובה על הפרוץ, אבל כבר השיג עליו המשכנות יעקב גם כזה, דאיך יתכן שפסי ביראות יותר אלימא מד' מחיצות עומד מרובה על הפרוץ, דרבים מבטלים ד' מחיצות אבל אין מבטלין פסי ביראות.

והנה מיר' הגאון ר' אהרן קטלר זצ"ל ביאר כוונת הבית אפרים באופן אחר, דאם נפרץ אצל הקרנות אין כאן צירוף מחיצות. ויש גם שפירשו בדעת הבית אפרים משום דנפרץ הקרנות עצמן ופיתחא בקרן זווית לא עבדי אינשי. אמנם יפה העיר כזה בני כמר יעקב ידידי' נ"י, דהבית אפרים כתב להדיא דאיירי שנפרץ "סמוך" לקרנות ולא הקרנות עצמן, וא"כ ליכא ככה"ג חסרון של פיתחא בקרן זווית לא עבדי אינשי, וגם לא הזכיר הבית אפרים הטעם של חסרון צירוף מחיצות, אלא כתב הטעם דלא מהני אם נפרץ "סמוך" לקרנות אף שהקרנות עצמן לא נפריצו, משום דבעינן שם ד' מחיצות ופסי ביראות ב'י פניות המחיצות, ואם נפרץ סמוך לקרנות אין כאן שם ד' מחיצות ופסי ביראות.

ונפקא מינה גדולה לדינא כין הטעמים, דלפי דברינו אפילו היכא שהציר מוקפת חומה מד' רוחות ואין כאן שום פריצות סמוך לקרנות, ויש באמת צירוף מחיצות אצל הזווית, מ"מ לדעת הבית אפרים אם ליכא פסי ביראות ב'י זווית מכוונות זו כנגד זו לא מהני, וכבר הארכנו בזה לקמן ב"קונטרס פירצות העיר" דאפילו אם העיר ברוקלין היתה מוקפת בשלש מחיצות, לא מהני המחיצות לפי הבית אפרים, אלא"כ יש ג"כ פסי ביראות ב'י רוחות בארבע פניות של ברוקלין מכוונות זו כנגד זו.

נמצא להלכה מה שתולין בוקי סריקי בדעת הבית אפרים דמהני עומד מרובה על הפרוץ לבטל דין רה"ר, טעות הוא, שהרי לדעתו

לרה"י, והחזון איש מבאר, דהא דירושלים היתה רה"ר, איירי שכל רחובות העיר היו מפולשין, ולא היה שם אפילו רחוב אחד שהיה עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות, וממילא כל העיר היתה רשות הרבים ואלמלא דלחותיה נעולות חייבין עליה משום רה"ר, אמנם קשה לי דבריטב"א עירובין (ו.) ד"ה כיצד מערבין כתב שם בסוף דבריו, דירושלים אי אפשר שלא היה שם לכל הפחות מבוי אחד המפולש לרחבו של רה"ר (וכמו שכתב המגיה שם), וקשה דהרי לפי דברי החזון איש כיון שיש מבוי אחד עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות שוב נעשין כל רחובות העיר רה"ר, ואיך אמרינן דירושלים אלמלא דלחותיה נעולות הוי רשות הרבים, ולכאורה דברי הריטב"א הם ממש להיפך מדברי החזון איש וצ"ג.

וכן שמעתי שמו"ר מרן הגאון הרב אהרן קוטלר זצוק"ל השיג על החזון איש, דלא אמרינן כה"ג עומד מרובה על הפרוץ ואינו נעשה רשות היחיד, וכעת כבר נדפס תשובת מו"ר במשנת רב אהרן [סימן ו'] שכתב תשובה להלכה שאסור לחקן עירוב במאנהאטן, והשיג להדיא על דברי החזון איש, ויצא כנגד אותם אנשים שרצו לחקן עירוב במאנהאטן (MANHATTAN) על סמך היתר החזון איש, וכתב שם מו"ר (אות י"ג) וז"ל: וביסודות אלו תמוהים לי מאוד דברי הגאון חזון איש זצ"ל, וכל"ג יבואר בסמוך ענין זה עכ"ל, אבל לא זכינו לסוף דברי מו"ר משום שנפטר כמה חדשים אחר כן.

דעת תשובות הריב"ש והמשכנות יעקב דמבוי עקום שריבים בוקעים בו הוי רה"ר דאורייתא אף דעומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות ודלא כמין החזון איש דעומד מרובה על הפרוץ מבטל דין רה"ר ונעשה רשות היחיד

הנה המשכנות יעקב מביא מתשובת הריב"ש (סימן ת"ח) דמבוי עקום כצורת ד' אם רבים בוקעים בו ומפולש לרה"ר נעשה רה"ר מן התורה, ולא בעינן מכון משער לשער וסגי אם מפולש, ומבוי עקום כמין ד' נחשב למפולש כיון שאינו מבוי סתום. ונראה דהמקור לדברי הריב"ש הוא בגמרא עירובין (ו.) מבוי שנפרץ מצידו כד' כו', ורב חנן

נידון החזון איש דיש ג' מחיצות עומד מרובה על הפרוץ, ואעפ"כ אינו נעשה רשות היחיד, וצ"ג על מרן החזון איש, ולזאת העיר לי ידידי רה"ג אריה לייב בירנבוים זצ"ל בן הגאון הרב שמואל בירנבוים שליט"א ראש ישיבת מיר.

והנה אפילו הרשב"א ואיך ראשונים דפליגי על זה, וסברי דבעינן מבוי המפולש לארכו ולא לרחבו של רה"ר, היינו משום דכיון שצריכין להתעקם בדרך ואין משתמשין שם להדיא, לא נחשב כרה"ר אלא א"כ המבוי הולך לארכו של רה"ר וכ"כ הריטב"א, אבל לא כתבו משום דהוי עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות. ובש"ע סימן שמ"ה (סעיף ט') מבוי המפולש משני ראשיה לרה"ר אפילו אינו רחב ט"ז אמה נעשה כרה"ר, ופי' שם המשנה ברורה דיש פוסקים שפירשו דברי הש"ע, דאיירי במבוי המפולש לרחבו של רה"ר, נמצא דהנך פוסקים נקטו להלכה ברעת הש"ע בשם י"א, דמבוי המפולש לרחבו של רה"ר נעשה רה"ר, ולא אמרינן דהוי עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות ותעשה רה"ר, וצ"ע על דברי מרן החזון איש. ויש ליישב דברי החזון איש בדוחק, דמבוי המפולש לרה"ר לרחבו איירי שהמבוי אינו אורך ט"ז אמה ואין כאן עומד מרובה על הפרוץ, דמקום הפרוץ דהיינו הרה"ר משני הצדדים של המבוי יש בו רחוב ט"ז אמה, אבל המבוי עצמו אין בו אורך ט"ז אמה, וממילא אין כאן עומד מרובה על הפרוץ אמה, אבל דוחק גדול לומר כן, סוף דבר דברי מרן החזון איש צ"ג דסובר דאמרינן עומד מרובה על פרוץ מג' רוחות אפילו כרה"ר, והלא בראשונים מבואר להדיא דמבוי דמפולש לרחבו לרה"ר אף שיש ג' מחיצות לא אמרינן עומד מרובה על הפרוץ וצ"ע.

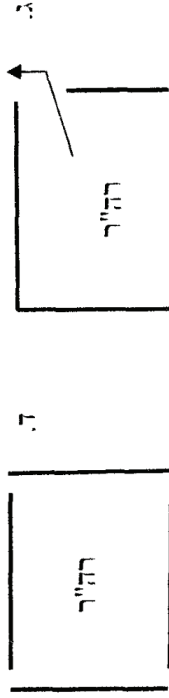
דעת החזון איש דאם רחוב אחד בעיר עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות שוב נעשה כל העיר רה"י – מתמה על דבריו מהריטב"א שכתב דירושלים היה בו מבוי אחד עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות ואעפ"כ ירושלים אילמלא דלחותיה נעולות הוי רה"ר

הנה החזון איש כתב, דאם יש רחוב אחד עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות, שוב נעשים כל רחובות העיר ג"כ רה"י כיון שפתוחות

דעת מו"ר מרן הגאון הרב אהרן קוטלר זצ"ל ומרן הגאון הרב משה פיינשטיין זצ"ל דלא אמרינן עומד מרובה על הפרוץ לבטל דין רה"ר ופליגי להלכה על מרן החזון איש

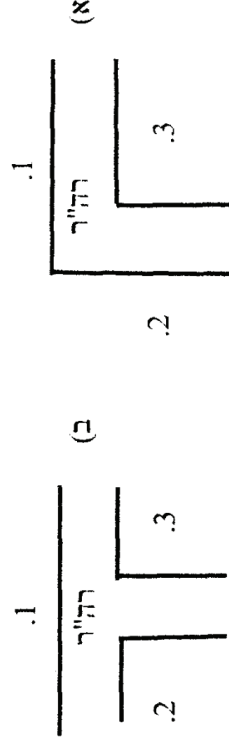
והנה מו"ר מרן הגאון הרב אהרן קוטלר זצ"ל בספרו משנת רבי אהרן (סימן ר') השיג על החזון איש, דכיון דיש רה"ר המפסיק באמצע, וכגון שרה"ר יש לה שתי מחיצות אחת בצד מזרח ואחת בצד מערב, ורה"ר אחת מפסיקה בין שתי המחיצות למחיצה שלישית, א"כ אין כאן צירוף מחיצות ולא אמרינן כה"ג עומד מרובה על הפרוץ מג' ורחות.

ונראה לי דהיה אפשר לצדד ולומר דהיכא שיש שלש מחיצות לאותו מבוי עצמו, אז באמת אמרינן עומד מרובה על הפרוץ לבטל דין רה"ר דנעשה כמבוי סתום (ציור ג') אבל בנידון החזון איש שאין ג' מחיצות לאותו מבוי, דרה"ר מפסיקה בין שתי המחיצות למחיצה שלישית, לא אמרינן כה"ג עומד מרובה על הפרוץ, ואין כאן צירוף מחיצות ואינו נעשה רשות היחיד. אמנם במשנת רבי אהרן פסק להדיא דאפילו ככה"ג ג"כ הוי רה"ר אם רה"ר עוברת בתוך המבוי, דלא אמרינן עומד מרובה על הפרוץ לבטל דין רה"ר, ואפילו כמבוי עקום אף שיש שלש מחיצות לאותו מבוי עצמו הוי רה"ר, ולא אמרינן עומד מרובה על הפרוץ, וכבר כתבנו לעיל דכן מוכח מדברי הריב"ש דמבוי עקום הוי רה"ר אע"פ שיש עומד מרובה על הפרוץ מג' ורחות. והנה לפי יסוד מו"ר

בר רבא שאני התם דקא בקעי בה רבים, והריב"ש מפרש דנעשה רה"ר כיון שבני רה"ר בוקעים בו ומפולש לרה"ר גמורה. וקשה על דברי הריב"ש אף דסובר דמבוי עקום נחשב כמפולש, אבל מ"מ הרי עומד מרובה על הפרוץ מג' ורחות ותעשה רשות היחיד (ציור א'), וע"כ דלא אמרינן עומד מרובה על הפרוץ לבטל דין רה"ר, דדינא דעומד מרובה על הפרוץ נאמר דוקא כמבוי ובכרמלית או כרשות היחיד, אבל כרה"ר מקום שרבים בוקעים בו לא מהני עומד מרובה לבטל דינא דרה"ר, דכך ניתנה הלכה דאם מפולש משער לשער הוי רה"ר אע"פ שעומד מרובה על הפרוץ, כיון שרה"ר עוברת בין המחיצות אין כאן צירוף מחיצות לבטל דין רה"ר.

והנה לפי דברי מו"ר הגאון ר' אהרן קטלר זצ"ל בספרו משנת רבי אהרן (סימן ר') דבעינן צירוף ג' מחיצות, ואם נפרץ אצל הקרנות אין כאן צירוף מחיצות, יתכן דלא רק כרה"ר אלא ה"ה בכרמלית דמבוי עקום לא הוי רשות היחיד, כיון שאין כאן צירוף של ג' מחיצות אצל הקרנות. עכ"פ חזינו מדברי הריב"ש דלא אמרינן עומד מרובה על הפרוץ כמבוי עקום אף שיש ג' מחיצות מסביב, וא"כ כש"כ בנידון החזון איש (ציור ב') לא נאמר עומד מרובה על הפרוץ לעשותו רשות היחיד, דציור החזון איש הוי ממש כמבוי עקום שיש ג' ורחות עומד מרובה על הפרוץ, ואדרבה הרי מבוי עקום עדיף מציור החזון איש, דיש עכ"פ שלש מחיצות לאותו מבוי עצמו, ואעפ"כ סובר הריב"ש דלא מהני, וא"כ כש"כ בנידון החזון איש דלא יועיל עומד מרובה על הפרוץ, כיון שיש הפסק בין שתי המחיצות למחיצה השלישית.

שיטת כל ישראל בפשיטות כו', ורק בפרצה בעלמא שצריך להיות נחשב כגדור מהא דעומד מרובה, דלא כהחזון איש אלא כהמשנה ברורה ופשיטותא דכל ישראל עכ"ל.

הנה חזינן גדולי הדור שעבר השיגו להחליט על החזון איש, דלא מהני עומד מרובה לבטל דין רה"ר, וכן משמע מדברי ערוך השולחן שכתב, דערי מלוכה שיש בהם ששים רבוא הוא רה"ר, ולא התיר מחמת הבנינים מסביב, וכן שאר אחרונים הקילו רק בעיר שאין בו ס"ר, אבל בעיר שששים רבוא בוקעים בו לא התירו מחמת סברת החזון איש.

פסק הגאון הרב שלמה זלמן אורבאך זצ"ל שלא לסמוך על היתר מרן החזון איש אפילו לחולה

בתשובות ומכתבים ממרן החזון איש (הוצאת הרב מאיר גרינערמאן) סימן ק"ג מביא תשובה מהחזון איש זצ"ל: נעים לי לדבר עם יקירי שליט"א עיד הפעם, בענין הנידון אם פירצה יותר מעשר היה מן התורה כהיות שבוה תלוי הלימוד זכות על ישראל, בהלכתא רבנא לשבתא, כמבואר בספר חזון איש (סימן מ"ג) עכ"ל. הנה כוונת החזון איש שהתיר בעיירות גדולות מחמת הבנינים מג' רוחות דנחשב לעומד מרובה על הפרוץ, וגם משום דסובר דפירצות יותר מעשר הוא רק מדרבנן, ולכן מהני עומד מרובה לבטל דין רה"ר. ומשמע בדבריו היתר זו היא רק בגדר לימוד זכות על ישראל, אבל לא להתיר לכתחילה.

ובספר "אורח חיים" פסקים להלכה מהגאון ר' שלמה זלמן אורבאך זצ"ל מירושלים הלכות שבת סימן ש"א (סעיף ז') וכתב שם: בדבר שאלתו בענין אדם הזקוק כל הזמן לכוררים כיצד ינהג לגבי הוצאתם בשבת ברה"ר, ופסק דאסור אפילו לחולה, דאין לסמוך על דברי החזון איש שנוטה בספרו סימן ק"ז (ס"ק ה') שבזמן הזה כמעט שאין לנו רשות הרבים דאורייתא. הרי מהגאון ר' שלמה זלמן מחמיר אפילו לחולה שלא לסמוך על דברי החזון איש.

דליכא ציוף ג' מחיצות אם נפרץ סמוך לקרנות, משמע דלא רק ברה"ר אלא ה"ה בכרמלית ומבוי לא אמרינן כה"ג עומד מרובה על הפרוץ לעשותו רשות היחיד.

ויותר מזה נקט מו"ר הגאון ר' אהרן זצ"ל להלכה דאפילו אם יש ד' מחיצות לאותו מבוי (ציור ד') ג"כ הוא רה"ר אף שיש ד' מחיצות מסביב, כיון שאין כאן ציוף מחיצות אצל הקרנות ולא אמרינן כה"ג עומד מרובה על הפרוץ, והוכיח כן מדברי הבית אפרים שכתב דאפילו בעיר מוקפת חומה מדי רוחות אם נפרץ סמוך לקרנות (וכש"כ הקרנות עצמן) לא מהני עומד מרובה על הפרוץ לבטל דין רה"ר, מפני שצריכין פסי בידיאות בדי' זוויות, ואף שמו"ר הג' ר' אהרן זצ"ל מסביר באופן אחר קצת משום דליכא ציוף מחיצות, אבל להלכה אין נפקא מינה בדבר, דהרי גם לפי הבית אפרים לא יועיל היתר החזון איש של עומד מרובה על הפרוץ מג' רוחות לבטל דין רה"ר. נמצא להלכה דגם דעת הבית אפרים דעיריות גדולות הוי רה"ר, ולא מהני עומד מרובה על הפרוץ ונקט להדיא דלא כהחזון איש.

והנה גם מרן הגאון הרב משה פיינשטיין זצ"ל, בתשובה מחודש אדר תשמ"א [והובא תשובת מרן באגרות משה חלק ה' סימן כ"ח] ג"כ השיג על החזון"א, דלא אמרינן עומד מרובה על הפרוץ לבטל דין רה"ר, כיון דרשות הרבים נעשה לדריסת הרבים ומפולש מקצה אל קצה, לא אמרינן שהוא כסתום לבטל דין רה"ר מחמת שיש בנינים סביב, אף שמקום הבנוי הוא יותר ממקום הפרוץ, ודוקא בפרצה דעלמא ברשות היחיד או בכרמלית אמרינן עומד מרובה על הפרוץ, ודלא כמין החזון"א אלא כשיטת המשנה ברורה, שעיריות גדולות שיש בהם ששים רבוא הוי רה"ר דאורייתא, ולא אמרינן עומד מרובה על הפרוץ לבטל דין רה"ר.

וכתב הגאון הרב משה פיינשטיין בתשובה הנ"ל דו"ל: וטעם החזון איש, דעומד מרובה על הפרוץ בכרכים הגדולים, הוא דבר תמיה, שנמצא שהכרכים היותר גדולים הם רה"ר, ורק הכפרים ועיירות הקטנים ביותר שאין להם אלא רחוב מפולש אחד הוא בדין רה"ר, להיפך מכפי שכל ישראל סוברין, שהכרכין שייכין להיות יותר רה"ר, וכדכתב הוא בעצמו שהמשנה ברורה כתב שלא כדבריו. ודברי המשנה ברורה הוא

דהלכה כרבי יוחנן, כפולגותא דרבי יוחנן ורבי אלעזר שאין רה"ר ניתן אלא בדלתות ננעלות, וכפי הנראה שהבית אפרים לא העלה שובר ממשי לטענת המשכנות יעקב עכ"ל.

הרי דנקט להלכה דלא כהבית אפרים והחזון איש אלא כהמשכנות יעקב, דרבים מבטלים אפילו ד' מחיצות. ולפי דבריו ליתא להיתר החזון איש שרחובות העיר הוי עומד מרובה על הפרוץ, שהרי היתר החזון איש, הוי דוקא לפי מ"ד לא אתו רבים ומבטלים מחיצות, אבל הבעל קהלת יעקב נקט כהני שיטות דרבים מבטלים מחיצות, ודלא כמרן החזון איש.

מבאר דאור אדום רעד לייט אינו מפריע כלל לדין רה"ר — וכן רחוב חד סטרי שהולכים בכיוון אחד הנקרא ואן וויי סטריט ג"כ דין רה"ר עליו

והנה ראיתי לרב המתיר שכתב, דרחוב חד סטרי הנקרא "וואן וויי סטריט" לא הוי רה"ר כיון שאינו נמסר להלך רבים דאי אפשר לעבור בו רק בכיוון אחד, והנה זו טעות גדולה דהלא הרחוב נמסר להילוך רבים, ומאי נפקא מינה באיזה כיוון הולכים בו, ואין להאריך בזה יותר.

וכן ראיתי לרב המתיר שכתב, דכיון דיש "רעד לייט" או "סטאפ סיין" ואי אפשר לעבור הרחוב, ממילא לא מקרי רה"ר כיון שאינו נמסר להילוך רבים בכל שעה, וכמו שכתב האבני נזר דאם הממשלה אסרה ללכת ברחוב כלילה לא הוי רה"ר, כיון שאינו נמסר להילוך רבים מעת לעת בלי הפסק והוי כדלתות נעולות כלילה, וזו ממש טעות. דהלא בנידון דידן הרחוב נמסר להילוך רבים בכל שעה מעת לעת בלי הפסק, רק דה"רעד לייט" מאפשר לאנשים שמצד השני לעבור הרחוב, נמצא דהרחוב מסור להילוך רבים כל שעה בלי הפסק, ואינו דומה כלל לדברי האבני נזר שהממשלה אסרה הילוך הרבים ולא מקרי רה"ר, דהתם אסור לשום אדם לעבור ברחוב, ופשוט מאוד. ועוד הלא בדגלי מדבר גופא לא היה אפשר לעבור בכל רגע, דהוי צריכים לעצור כרי שאנשים שבכד שני יהי יכולים לעבור לתוך המחנה, ואין להאריך בזה יותר כי זה פשוט מאוד.

דעת מרן הסטייפלער בעל קהלות יעקב דקיי"ל אהו רבים ומבטלי מחיצות ודלא כמרן החזון איש — לפי"ז ליתא להיתר החזון איש של עומד מרובה על הפרוץ לבטל דין רה"ר

הנה מרן הגאון הרב יעקב קניבסקי זצ"ל כתב תשובה להלכה נגד תיקון עירובין בברוקלין — והוא דבריו בקריינא דאגרתא [ח"ב סימן צ"ו] ובתוך הדברים כתב וז"ל: ובאמת שדברי המשכנות יעקב חזקים מאוד [שרבים מבטלים מחיצות] שכן הוא ע"פ הגמרא ע"פ כללא